

T a n k r e d D o r s t

C O D Ě L A T

Variace na téma Lva Nikolajeviče Tolstého

Spolupráce Ursula Ehlerová

Přeložil Vladimír Tomeš

Překládáno podle orig.: T.Dorst: Was sollen wir tun - Variationen
über ein Thema von Leo Tolstoj
Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 1996

(Ve smyslu autorského práva je tento rukopis soukromým majetkem
překladaatele a není určen k dalšímu šíření)

C O D Ě L A T

1

Bůh pod javorem

2

Pootevřené dveře

3

Akrobati

"Je na životě Lva Nikolajeviče Tolstého něco zajímavého? Není milován pro svůj vnější život, ale pro ten sen, ten nekonečný sen, který vyvěrá z jeho díla."

Soňa Andrejevna Tolstá

B ů h p o d j a v o r e m

Osoba:

Mladý spisovatel

Vítr šelestí ve větvích.

Obrovský obraz: starý Tolstoj sedící pod javorem

MLADÝ SPISOVATEL: Zeptal se mě bez okolků: Věříte v Boha? Řekl jsem, že ne. – To nesouhlasí, namítl, vy jste svou povahou věřícím člověkem, což samozřejmě před svými ateistickými přáteli nepřiznáte. Vy nechcete věřit! Protože vás trápí, že svět není takový, jaký byste si ho přál mít. A protože jste zarputilým komunistou! Myslíte si, že můžete svět učinit lepším bez Boha! – Tento rozhovor se odehrál v zahradě pod javorem, v jehož mohutné koruně šelestil vítr. Tolstoj seděl na lavici, s nohama zdviženýma, usmíval se potměšile do vousu, a vztyčiv ukazovák, pravil: Vy nemůžete Boha umlčet! A já, Gorkij, který nevěří v Boha, jsem ho pozoroval s nevysvětlitelnou obezřelostí, dokonce s trochou bázně, a myslel si: Tento člověk je sám něco jako Bůh. A náhle jsem pochopil, proč ho lidé celého světa uctívají a vkládají do něho své naděje... Svými starýma očima vidí do všech tajů života, všechno, co život přináší, zachytil už dříve ve svých knihách, popsal to a převyprávěl. Pojal do sebe veškeré trápení i radosti, omyly a marnosti, všechny zločiny a všechna dobrodiní, všechny touhy a beznaděje, a sám je prožil. Vše je teď v něm: zná všechny rozpory, které lidmi zmítají, po celý svůj dlouhý život se je vždycky marně a přesto nezmýleně pokoušel ve své vlastní osobě překlenout. Myšlení a jednání mělo být totožné. Co vytváří jeho velikost? Lidé se na něho dívají a on jim dává naději: Dokud je tady, on, který je všechny zná, nejsou ponecháni sami sobě.

P o o t e v ř e n é d v e ř e

Osoby:

Hrabě Saryncev, majitel statku
Marja. jeho žena
Nataša, jeho veselá dcera
Soňa, jeho přísná dcera
Alexej, jeho nespokojený syn
Strýc Ibis
Alexandra, moudrá teta
Hezký poručík
Tulák.
Kněžna
Rozkolníci

Scéna:

Místnosti, dveře

Co vůbec vnímáme z životních osudů lidí, z konfliktů, do kterých se dostávají, z životně rozhodujících situací těch druhých? Dveře se otevřou. Dveře se zavřou. Někaké dveře zůstávají pootevřeny, vidíme jen část za nimi se nacházejícího pokoje; sedí tam na židli smutný muž, ale my slyšíme hlasy mnoha lidí, smích. Nebo: pozorujeme konec jedné scény, jejíž začátek neznáme. Prudký spor, o co? Veselí, radost. Vnikají tam lidé, jsou energicky vytlačováni ven. Někaký člověk v největším spěchu, kam tak spěchá? Proč vylézá žena za noci na prádelník a skáče z něho dolů? A dělá to znovu a znovu. Některá z činností, některé pohyby jsou maximálně zaostřené, jiné jsou nezřetelné, jakoby rozmazané. Něco se děje záhadně pomalu, že už téměř ztrácíme trpělivost, něco se udá tak náhle, jako úder hromu, že si to sotva dokážeme uvědomit, nepodaří se nám zdůvodnit si to, celá událost nám připadá tajuplná. Bylo by pěkné, kdyby se podařilo těmito scénami a fragmenty scén vyvolat ten dojem, který nám obvykle zprostředkovává sám život.

Hra používá prvky z dramatu "Světlo v temnotách"^{*} Lva Nikolajeviče Tolstého.

* I svet vo l'me svetit

1

V salonu

Alexandra (vstupuje) Kdybys nebyla mou sestrou a on tvým mužem, a já sem přišla jako cizí host, pak by mi možná připadalo jen směšné, co se tu v domě děje. Bavila bych se tím. Ale takhle...! Kde teď je?

Marja (přichází za ní) Nevím. Jednoduše odejde a rozpráví s lidmi, které neznám.

(Vstoupí Soňa, sedne si)

Alexandra Tady máme Soňu! Já si jí vůbec nevšimla. (Soně) Sedíš si tu jako pěna, zatímco my jsme celí rozrušení! Přinesla jsem ti pro tvoje akvarely nádherný štětec z jezevších chlupů. Maluj s rozvahou, byl velice drahý!

Marja Ach, ten je krásný! Děkujeme!

Nataša (přichází, směje se) Soňa přece musí poděkovat!

(Soňa zlostně mlčí)

Poručík (vstupuje) Viděl jsem toho, kterého hledáte, před chvílí přejít přes verandu. Myslím, že šel do své pracovny.

Marja (hlasitě volá) Nikolaji!

Soňa Ten tě přece neslyší!

Marja Ovšem, ovšem! To já jen z nervozity, nemůže mě přece slyšet! Jak by mě mohl slyšet, přes tři pokoje!

Alexandra Sepisuje zas nějaké podání?

Marja Nevím... myslím že ne.

Alexandra Už o tom nemluví jako dřív?

(Marja kroutí hlavou)

Soňa Se mnou o tom mluví.

Alexandra Tak! Pak se s tím přece své staré tetě pochlub.

(Soně mlčí)

Marja To zase jak jen může pomlouvá soud a častuje soudce svými bizarními představami o spravedlnosti. Pořád se jen bojím, kdy ho zavřou.

Alexandra Ale co, Marjo. Vždyť ho neberou vážně. Přece ho znají! Slyšela jsem od bratrance z apelačního soudu, že soudní prezident jeden z Nikolajových protestních dopisů předčítal v kanceláři a pánové se nad svými stoly prohýbali smíchy!

Marja Já se z těch starostí pomínu.

Poručík Ale vždycky se nám ještě podaří vás rozveselit!

Soňa (nevraživě) Nataša může trochu zavrzat na klavír.

Poručík (přehledně nevraživý tón, položí Nataše na ramenu ruku) Ano, Natašo! Zahrej ještě jednou to impromptu jako minule!

Alexandra Jak to vlastně mohlo tak daleko dojít?

Marja Co? (Je zaujata pohledem na mladý pár)

Alexandra No, něco takového se přece nestane přes noc! Muselo se to už projevovat.

Marja S rozdáváním to začalo už minulé jaro. A já se tím bohužel až příliš rozčilovala, brala jsem to osobně.

Alexandra Co proboha rozdával?

Marja Já si myslím, že všechno, co máme, patří přece dětem! Já mám takovou starost! A na některých věcech jednoduše řečeno lpím a nechtěla bych je dát pryč, i když jsou to třeba zbytečnosti.

Alexandra Samozřejmě!

Marja Jsem velice sociálně založená, už od mládí, a chudým lidem jsem odjakživa pomáhala a dávala jim, co jen bylo možné.

Alexandra Samozřejmě, má drahá.

Marja Jako by každý nevěděl, že Ivan Stabrev je lump! Kriminálník, kradl dřevo všude, nejen u nás, ale i u jiných statkářů, dokonce ovce, dokonce koně! A při procesu vystoupí můj muž na jeho obhajobu a tvrdí, že obžalovaný není žádný zloděj, že nás neokradl, ale my že máme svůj majetek neprávem a že bychom ho měli vydat!

Alexandra No ne!

Marja A ještě k tomu se při tom odvolává na evangelium!

Alexandra Blázen, blázen!

Nataša (poručíkovi) Jaká je vaše oblíbená barva?

Poručík Ach, já nevím.

Nataša Můžete jmenovat i dvě, jste-li nerozhodný.

Poručík Zeleně vašich očí, černě vašich vlasů, běloba vaší pleti.

Marja Myslím, že to bylo tou smrtí malého Aljoši našich susedů.

Alexandra Já přece Nikolaje znám! Ach, já ho znám! Když na to pomyslím! Dřív, na plesích panstva! A jak jednou přišel k nám do kuchyně a vyzdvihl mě do výšky a před služebnictvem se mnou točil, a já se nemohla bránit! Bylo mi před personálem trapně...

Soňa (výsměšně) On vás vyzdvihl do výšky?

Alexandra Ano, jen si to představ! Mám přece nějakou váhu,

to mám! Co bylo s tím chlapcem ze sousedství?

Marja Umřel. Nešťastnou náhodou.

Alexandra Měl k němu nějaký vztah?

Marja Ne, nijak zvláštní.

Alexandra A dítě zemřelo.

Marja Ano.

Alexandra (bezradně) Vždyť přece lidé pořád umírají, i děti!
Já si myslím, když někdo na někom zvlášť nevisí,
když není příbuzný, pak nějaký smrtelný případ nemůže
tak pevný charakter, jakým on je, vykolejit, aby
se tak úplně změnil!

Marja Nezpůsobil to zármutek.

Alexandra Co tedy?

Marja Uviděl to mrtvé dítě a řekl: Žijeme špatně.

Alexandra Ano, to má pravdu! S tím souhlasím! Neměli bychom
být tak starostliví a úzkostliví. Jednoho krásného dne
se oddrolí ze střechy kámen a zabije nás.

Soňa (hněvivě) Tak to ale otec nemyslí.

Alexandra Jen mě to tak napadlo, Soňo, odpusť, protože jsem
včera objednávala zedníky. Bude se renovovat fasáda
a taky sloupy, i s hlavicemi. Už pro děti a vnuky.

Marja Vlastně jím neotrásla smrt toho dítěte, o tu nešlo!
Tvrdil dokonce - Natašo, ty jsi zapomněla uříznout
růže, chtělas je naaranžovat do vázy a postavit na
komódu.

Nataša Stála jsem s nůžkami nad keřem a najednou mi bylo
líto je ustříhnout.

Soňa (jedovatě) Přišel pan poručík.

Poručík Jednu ale přece jen ustříhla, tu jsem dostal já!

Alexandra Tak řekni přece, co tvrdil?

Marja Tvrdil, že z toho malého, milého, rozmazleného Aljoši by stejně vyrostl ničema, žil by ničemně v luxusu a hýření na úkor druhých, kteří by ho živili a všechno mu strkali do úst a přitom sami umírali hlady.

Alexandra Jak může někdo o dítěti mluvit tak špatně!

Marja A pak dokonce řekl: Všichni žijeme ničemně a nemorálně.

Alexandra My? Ty a já a tahle vážná Soňa a Nataša, která oblažuje naše srdce? (Nataše) Už to, jak se umíš hezky smát, z tebe dělá užitečného člena lidské společnosti.

Marja Celé noci chodil sem a tam, hloubal a nespál.

Alexandra Ach, tahle nespavost! Já ti řeknu, kdo celé noci nemůže spát. zatím co si druzí klidně leží v postelích a dávají odpočinout své duši, toho napadají samé ošklivé myšlenky, záporné! Já to znám u sebe. Teď mám konečně účinný prostředek na spaní. To pak nic nevím o světě a spím někdy až do jedenácti.

Marja Já samozřejmě taky nemohu spát, když je tak neklidný.

Alexandra Je to na tobě vidět, moje drahá.

Soňa V Indii umírá na týfus denně na stotisíc lidí.

Marja To je hrozné, ale co to s tím má co dělat, dítě?

Alexandra A přitom se dívá na svou ubohou tetu, jako by ji chtěla zavraždit.

Nataša Soňa chce být něco zvláštního!

Alexandra Proto se ještě nikdo nemusí na chudáka tetu koukat tak zle, jako by ji chtěl zavraždit.

Marja Soňo!

Poručík Já myslím, kdybyste mi věnovali jen trochu pozor-

nosti, určitě bych vás rozesmál - aspoň trochu.

Soňa Já bych se nikdy nemohla zamilovat do muže, který nosí uniformu!

Nataša Zamilovat se opravdu nemusíš!

Marja (rychle, aby odvedla řeč jinam) Natašo, sedni si přece ke klavíru a zahrej nám něco!

Soňa Takovým člověkem, který si obleče uniformu a cítí se jako hrdina, protože zabíjí druhé, takovým člověkem pohrdám!

Alexandra Tys byla už jako dítě vždycky vážná, vážnější než druzí, a trochu zapšklá. Ale takhle tě přece jen ještě neznám!

Marja To je vliv jejího otce!

Nataša Musíme se jí trochu zastat, myslí pořád ještě na Borise.

Alexandra Boris? Boris?

Nataša To ty nevíš?

Alexandra Dítě, já přece nemohu znát všechny tragické příběhy mnoha vašich ctitelů!

Nataša Je zavřený! Protože se zbláznil! A zítra bude mluvit jeho matka s velitelem.

Soňa Nezbláznil se, zavřeli ho do blázince, protože je normální!

Alexandra Tak? Do blázince?

Soňa Nechtěl jít na vojnu.

Alexandra To vypadá opravdu na ošklivou historku!

Marja Natašo, tady jsou noty!

(Nataša vezme noty, sedne si ke klavíru. Hraje.)

Nataša přestane hrát.)

Alexandra Ukaž mi prst, holčičko. Teprve teď jsem si všimla,
že máš na prstě náplast. Jak jen s tím můžeš hrát?

(Nataša neodpovídá, směje se.)

Alexandra Ty ses poranila?

Nataša Ach ne, ne.

Alexandra Máš to na prsteníku! To pak nenavlékneš přes tu
tlustou náplast prsten.

Nataša Na to jsem vůbec nemyslela.

Alexandra No, no.

Marja Moc hezky jsi hrála.

Poručík Oduševněle.

Marja Cvičí celé hodiny. Včera jsme už odpeckovali celý
velký koš třešní, a pořád jsem ji slyšela cvičit.

Poručík Oh, ten váš vyhlášený třešňový kompot! Dostanu
zase na cestu sklenicí?

Marja Ano, budete-li se dobře chovat, pane poručíku, budete
velkomyslně obdarován.

Alexandra Ó, jak miluji nokturno.

Marja A ona pořád naříká, že má tvrdý úhoz! Může se z toho
celá pomínout.

Alexandra Ach to snad ne, drahoušku.

Marja Náplast má kvůli úhozu špičkou prstu.

Alexandra Opravdu?

Marja Viděla to jednou na koncertě v Akademii, když tam
hostoval slavný pianista - na všech prstech měl na
špičce náplast.

Alexandra Kterýpak?

Marja Jak se jmenoval, Natašo? Já jsem tak zapomnětlivá.
Musím toho tolik nosit v hlavě, kdečí přání a nářky

- když si sama chci něco zapamatovat, jen tak pro vlastní potěšení - je to pryč, převálcují to záležitosti druhých, Nikolaje, dětí - ale všechno ostatní hned zapomenu!

Alexandra Snad si chtěl ten pianista jen chránit prsty?

Nataša (zlostně vstane) Vy ničemu nerozumíte, teto!

Marja To bylo ale od tebe hrubé, a já si přeju, aby ses omluvila.

Nataša Už to dělám. (Líbá Alexandru)

Alexandra Ach ne, ne, já opravdu ničemu nerozumím! - Nedávno se debatovalo, musí-li mít hudební skladba melodii nebo ne. Řekla jsem bezděčně: To je tak vždycky!
Ach, jak jsem se ztrapnila.

(Nataša se směje, odchází ze salonu)

Poručík Poslouchal jsem nedávno jednu skladbu, a objevil za zvuky, které mi připadaly sice zajímavé, ale zároveň beztvaré a úplně bez jakékoliv zákonitosti, objevil jsem, jak se z nich vynořila melodie, zcela zřetelná pro můj sluch, melodie, kterou tam skladatel vůbec nenapsal.

Marja Natašo! Kde vězí! (Odchází)

(Poručík následuje Marju)

Alexandra Jak hezky o tom mluvíte, to já si připadám úplně hluchá. Co je to dneska s tvými dcerami, Marjo?
Podle mě musíš okamžitě - (odchází)

2

(Dveře se otevřou. Z pokoje je slyšet klavír)

Marja (vstupuje s knihou v ruce) Je v životě velkých spisovatelů něco zajímavého? Ne, nemilujeme je pro jejich vnější život, ale pro ten sen, ten nekonečný sen, který vyvěrá z jejich prací.

3

(Jedny z dveří se prudce otevřou, mnoho černě oděných lidí, mezi nimi několik žen, se hrne dovnitř, stojí v očekávání. Syn Alexej vstupuje jinými dveřmi. Když tu skupinu spatří, energicky k ní pokročí, beze slova pohybuje rukama, jako by chtěl odehnat drůbež. Černě odění lidé se stáhnou za dveře. Krátce na to se objeví na druhé straně v jiných dveřích. Alexej, který je již na odchodu, se na ně přes rameno podívá, otočí se a opět je odhání.)

Marja (do toho vstupuje, vzdychne, volá) Sarynceve, tvoji apoštolové zase vnikají do domu! Ten krásný koberec! Ať zůstanou venku! Mají tě přece čekat v remízku.

Sluha Mohl bych koberec svinout, milostivá.

Marja (vztekle) Opovaž se! (Odchází)

Sluha Já myslel jen, že bych mohl. (Odchází jinými dveřmi)

4

(Saryncev sedí sám v temném pokoji)

(Vstupuje Nataša)

Saryncev Nataša?

Nataša (se lekne) Tatínku! - Proč tu sedíš tak potmě?

Saryncev Sedím potmě... Ach ano, promiň, Natašo. Když jsem si tu sedl, bylo ještě docela světlo. Slyšel jsem vás mluvit a smát se vedle v salonu a přemýšlel jsem o tom. Mezitím se setmělo.

Nataša Myslím, tatínku, že bude líp, když zase půjdu.

Saryncev Ach ne, dítě, jen klidně zůstaň.

(Nataša se neodvažuje odejít, stojí celá nesvá)

Saryncev Sedni si přece. Jak se zdá, jsi celá rozpálená.

Nataša (si sedne na židli, připravena, jak jen to bude možné, zase vyskočit) Je mi horko. Ano, chtěla jsem se jen na chvilku schovat. Hrajeme takovou hru. Vymyslel si ji strýc Ibis. (Hledá) Kde mám kapesník.

Saryncev Vezmi si můj. (Dává jí kapesník) Jak hekticky se u nás žije. Podívej se, někteří lidé si pletou vnitřní neklid s temperamentem.

Nataša (nechce se toho tematu držet) Ano, otče.

(Mlčení)

Saryncev Řekni něco o sobě. Co se v tobě děje?

Nataša Ach ne, otče, to by tě jen nudilo.

Saryncev Ale ne. Jak jsi na to přišla?

(Mlčení)

Saryncev (opatrně) Líbí se ti poručík?

Nataša (živě) Hraje moc pěkně na klavír, a myslel si, že

bychom mohli hrát čtyřručně.

Saryncev To je hezké.

Nataša Už jsme to taky trochu zkusili. Museli jsme se ale pak tak smát, že jsme toho nechali. Už po první větě, tolik jsme se smáli.

Saryncev A teď se taky směješ.

Nataša (se smíchem) Ano, když si na to vzpomenu.

Saryncev Je úplně jiný než Boris.

Nataša Ach, toho chudáka mi je líto.

Saryncev Vidíš, a já zrovna na něho myslel.

Nataša Ach, proč byl najednou takový! Proč to udělal?
Chudák Soňa!

Saryncev Ach, moje maličká!

Nataša Měl přece taky myslet na Soňu! (Mlčení)

Saryncev Mám dojem, Natašo, že si myslíš, že jsem to byl já, který ho dovedl k tomu rozhodnutí.

Nataša Ach. Já tě přece mám ráda, tatínku.

Saryncev Nu, a poručík?

Nataša Ten je docela jiný. Ne tak svéhlavý a sobecký.

Saryncev Jako já?

Nataša Ne, ne!

Saryncev Chtěl bych, mohl bych ti vysvětlit, co se mi honí hlavou, milé dítě!

Hlasy (venku) Polonéza! Polonéza! Natašo, kde vězíš?

Nataša Ach, tatínku, kdybyste tak šel se mnou! To by bylo hezké! A zatančil si se mnou pár figur!

Saryncev (s úsměvem) Že bych to ještě uměl?

(Opět volání zvenku. Nataša vyběhne. Saryncev zůstane sám, pak rovněž odchází.)

5

Všechny dveře jsou otevřeny. Polonéza zní mnoha pokoji.
Z temnoty zírají dovnitř bez pohnutí lidé zlých tváří.

6

Saryncev (vchází s knihou, čte, pak mu ruce poklesnou)
Měli všechno společné, dům, pole, dobytek, les -
všechno! A jeden prodal svoje pole a peníze dal
apoštolovi. Jeden díl si ale tajně ponechal. Apoštol
se to dověděl a řekl mu: Nepodvádíš naši obec a mne,
když si ponecháváš pro jistotu něco málo pro sebe.
Ty podvádíš Boha! Tu muž padl mrtev k zemi, druzí
ho vynesli. - Je třeba odevzdat všechno, bez tajné
rezervy, - všechno! Jinak podvádíme Boha - Marjo!
To přece musí pochopit každý. (Vybíhá ze dveří) Marjo!
(Už venku) Každý!

7

(Nataša a hezký poručík spolu žertují)

Soňa Vy všichni se chováte, jako by nešlo o pravdu, jako
by všechno byla jen hra na divadle!

Alexandra (vchází) Tak?

Marja (vstupuje) Kdyby šlo o hru na divadle - (směje se)
- ale já bych nikdy nevystupovala na divadle, říkala

bych pořád jen: Snad můj muž zase přijde k rozumu
a bude takový jako dřív!

Poručík Kdyby šlo o hru na divadle, musela by být Nataša
hlavní rolí a já bych tu jen seděl a pořád ji
obdivoval.

Soňa (nevraživě) To přece děláte celé dny!

Poručík To je v pořádku!

Alexandra Kdyby šlo o hru na divadle, věděla bych, co mám říkat!
Pronesla bych dlouhou řeč a všichni v hledišti by
mi přitakávali, protože to, co bych říkala, by bylo
rozumné.

Marja Ale ne každé obecenstvo je rozumné, Alexandro.

Soňa Třeba by vám uvěřilo jen proto, že děláte tak drama-
tická gesta.

Marja Ne, ne, to bych nechtěla!

Strýc Ibis (vstupuje) Ach, kdyby šlo o hru na divadle, byl bych
ve svém živlu! To bych se tu dal do tance.

Nataša Ach ano! To by bylo hezké, strýčku Ibisi.

Strýc Ibis Tobě pro radost! Tobě pro radost!

Alexandra Zahrej přece pár taktů na klavír, natašo!

Strýc Ibis Tenkrát ze mě vylétlo: Jaká to kouzelná piha, točí
se mi hlava, když se na ni dívám! - Taková hloupost,
taková hloupost, slyším tě, Soňo, jak si mumláš
pro sebe. - Všichni byli mnou okouzleni. A žasli,
jak umím tančit! Já žasl sám nad sebou. (Tančí)

A hup na ni

a pryč od ní

a hup na ni

a pryč od ní -

Marja Ach, jací jsme to někdy dětinští blázni!

Nataša (s přehnanou výčitkou) Mami!

Strýc Ibis (klopýtne, upadne, ale dělá jako by nic) To nepatří k představení! To nepatří k představení, to je moje privátní věc! Zakopl jsem, protože koberec je na tomhle místě shrnutý, a já jsem drobet krátkozraký.

Nataša (mu pomáhá vstát)

Strýc Ibis Děkuju, holčičko! My hrávali často divadlo, když jsme se sešli dohromady... Hráli jsme dokonce Shakespeara! Jednou jsem hrál něco jako kuplíře, a protože to byl takový gauner, hrál jsem, abych uklidnil sestry, ještě navíc mnicha.

Marja Ach, kdyby člověk jen věděl, že to neskončí špatně!

Strýc Ibis Ano, samá legrace, a nakonec někoho zastřelí.

Alexandra Ach, to neříkej!

Strýc Ibis Já jen říkám, kdyby šlo o hru na divadle, pak...

Alexandra (Soňe) Nedívej se tak káravě, Soňo, byl to přece tvůj nápad s tím divadlem!

Strýc Ibis Kdo by mohl být zastřelen, když to vezmeme popořadě?

Marja Na něco takového nemohu ani pomyslet.

Soňa Otec bude zastřelen!

Marja Proboha!

Strýc Ibis (pokouší se opět o taneční kroky) Kdyby šlo o hru na divadle... kdyby šlo o hru na divadle...

Alexandra Koho může něco takového napadnout, Soňo!

Soňa (nenávistně) Vás!

Alexandra Teď už ale nech té své špatné nálady!

Strýc Ibis Vymýšlí si ve své pěkné hlavičce samé takové chmurné věci... Otec zastřelený svými odpůrci... k nimž by

nás omylem ráda počítala... ta ušlechtilá, ale bez-
mocná dcera se svatozáří hrozí pěstí, to k sobě dobře
nejde, ale to nevadí! Najednou se rozletí dveře a
dovnitř vnikne - kdo?

Alexandra Přestaň, přestaň!

Strýc Ibis Sbor jeho vyznavačů! Tu se jeho oči rozzáří! Může
klidně zemřít, neboť jeho myšlenky se rozletí do
celého světa.

8

Pootevřenými dveřmi je vidět, jak černě oblečení lidé s plno-
vousy spěšně přebíhají kolem.

9

(Salon.

Po obědě. Všichni vstávají, jen tulák zůstává sedět a žvýká.
Stolovníci, mezi nimi čtyři z černě oblečených, vycházejí ven.)

Marja (sluhovi) Odnos tu slepici! A sekyru taky!

(Marja a Saryncev zůstávají.

Sluha vynáší ven židli, na jejímž opěradle je přivázána slepice,
a sekyru.)

Saryncev Dnes byla k obědu polévka s knedlíčky, potom hovězí
se zeleninou, potom dva druhy sýrů, pak hruškový
kompot a zmrzlina, nato káva se zákuskem.

- Marja (podrážděně) Ano. (Po pauze) Co je na tom přepychového?
- Tulák (se šklebí) Já mám radši maso.
- Marja (přeslechne to, Saryncevovi) Bylo to pestré, chutné, dobře stravitelné.
- Saryncev Ano.
- Marja Měl by ses radovat a být vděčný, že rodina sedí v míru pospolu a nikdo nemusí vstávat hladový. - A často je tu ještě někdo, kdo se nají s sebou.
- Tulák Rybu! Ale jen, když si ji sám chytím, jinak ne.
- Saryncev (se dívá z okna) Na té cihlové zdi naproti, co dosedá střecha, se drolí omítka, cihly se už rozpadají.
- Marja Řeknu to Iljovi.
- Tulák Chňap! - Nedávno jsem jednu chytil. Do rukou.
(Předvádí to) Chňap! Seděl jsem jako pěna u potoka, nohy ve vodě, usnul jsem. Náhodou jsem zrovna otevřel oči - a byla tam!
- Saryncev Myslel jsem během celého oběda, jak příživnický žijeme. Náš blahobyť spočívá v tom, že druzí nemají nic. Kolik námahy druhých je zapotřebí ~~ke tomu~~, kolik namáhavé, těžké práce musí vykonat, abychom my mohli příjemně žít! To nechci mluvit o těch, kteří své dny ubíjejí v ošklivost vzbuzujícím přepychu, - i náš způsob života, který máš do jisté míry právem za skromný a rozumný, spočívá na tom, že druhé vykořisťujeme a necháváme hynout v bídě. Na to jsem myslel a to mě trápí.
- Marja Já vím, žiju špatně, protože myslím na svou rodinu a mám starost o děti.

- Saryncev Já o ně mám taky starost.
- Marja Soňa je tak nespokojená! Sedí tu celá rozmrzelá a nevyzařuje z ní ani špetka radosti.
- Saryncev To mě velmi mrzí. Je mi obzvlášť blízká.
- Marja Vůči mně je skoro nepřátelská. Nedávno prala prádlo v rybníce. Ona sama. Tloukla do prádla s takovou silou, abych to slyšela!
- Saryncev Neuposuzuješ to snad nesprávně, Marjo? Podle mého je jen přemýšlivá a velmi vážná. To se mi na ní právě líbí.
- Marja Nedávno se na mě rozkřikla, že v žádném případě nechce mít děti. Děti ani muže!
- Saryncev O tom se mnou nemluvila.
- Marja Žádné děti! To mi říká ze zlosti jako výčitku! Že my děti máme!
- Saryncev Rozumím tomu jen tak, Marjo, že nemíní mít děti, které by pokračovaly v našem příživnickém životě. O tom jsem s ní ovšem mluvil.
- Tulák To se jednou narodilo, tam, kde jsem náhodou byl, jednoruké dítě, pravou ruku člověk přece potřebuje! A místo levé ruky mělo jen pahýl. A to dítě spadlo do vody, rozumí se, že s pahýlem nemohlo plavat, trochu se tam plácalo, až se utopilo, nemuselo se dál trápit.
- Marja Pořád jen Soňa! Soňa! A o našeho chudáka Alexeje se nestaráš, co musí už takovou dobu snášet.
- Saryncev Co vlastně dělá?
- Marja Ty to ani nevíš! Ty nevíš, co dělá tvůj vlastní syn, ty máš jen pořád soucit s lidmi, které člověk ani

- nezná, které si ani nedovede představit.
- Saryncev Soňa mi řekla, že přestal studovat.
- Marja Ach, je to s ním špatné.
- Saryncev Podle mého žije skvěle!
- Marja Soňa mu závidí. - Ovšem, že je ještě na univerzitě.
- Saryncev To je dobře, to mě těší. - Jak dlouho tam ještě bude?
- Marja Prožívá krizi. Pro to musí mít otec porozumění.
- Saryncev Má-li nějaké vážné problémy, mám pro něho velké porozumění a budu se tím zanášet.
- Marja To jsem moc, moc ráda, že to od tebe slyším.
- Saryncev To je přece moje povinnost, a ty víš, že své povinnosti s radostí plním.
- Tulák Jak rád bych zas jednou, jako tenkrát, po takové kropenaté rybě - chňap!
- Saryncev (Marji) Nehodlá někdy přijet domů? Pak bychom se mohli projít kolem jezera a pohovořit si o jeho budoucnosti.
- Marja Určitě si to přeje!
- Saryncev Tak mu napiš!
- Marja Už jsem mu napsala.
- Saryncev Pak tedy vyčkejme na jeho odpověď.
- Marja Ano, - Dopis s odpovědí už došel.
- Saryncev Nu a?
- Marja Píše, že má pocit, že se musí nejdřív vyrovnat sám se sebou, a k tomu že potřebuje čas.
- Saryncev (nevrle) Nu, to potom nemohu nic dělat.
- Marja Ráda bych mu dopřála čas k přemýšlení.
- Saryncev Nu a?
- Marja Ale tísněný hmotnými starostmi nemůže dospět

k vnitřnímu klidu, který člověk potřebuje, aby se nerozhodl nesprávně.

Saryncev Takže chce zase peníze. Kolik peněz stojí takové rozhodování?

Marja Život stojí peníze.

Saryncev Je už mu skoro třicet, a já pořád nevím, co ho doopravdy zajímá, a on to taky neví.

Marja Někteří mladí lidé potřebují delší čas, než se najdou.

Saryncev Vidím tě celá léta, jak mudruješ a píšeš psaní o tom, co by Alexeje mohlo zajímat, zlákat ho, uspokojit jeho ducha. Nezačal snad s archeologií? Mělas z toho radost a zdálo se, že i jeho to dodopravdy zajímá, či ne?

Marja Očekával od toho příliš mnoho.

Saryncev A pak - nebyla to geologie? Zajímaly ho kameny, jak vznikají pohoří, moc pěkné! Ale profesoři mu nebyli dost dobří, naříkal si na jejich průměrnost! A tak byl mladý pán zase zklamaný, a tak to šlo dál. Teď se dal na filosofii, nebo se mýlím? Co je s tebou?

Marja Pláču.

Saryncev Tak. Dohání tě k slzám! Ještě to! - Ať pracuje s našimi lidmi na poli, spraví stodolu, učí se hospodařit! "Tělesná práce člověka odvádí!" slyším ho odpovídat. Od čeho, propánaboha?

Marja Chtěl odtud, to se přece dá pochopit.

Saryncev Dělat něco užitečného, o to jde! Tváří v tvář nedostatku a strašné bídě, co nás obklopuje, je lehkovážné, že věčnými debatami o tom, co by v tomhle mladém muži případně mohlo vzbudit zájem, jen

zastíráme, že už celá léta vede neúčinný, příživnický, luxusní život.

Mlčení.

Saryncev Kolik chce?

Marja Potřebuje tisíc rublů.

Saryncev Elegantní mladík z dobré rodiny!

Marja Nikolaji!

Saryncev Nechal jsme si dnes vyplatit 1000 rublů od správce. Mám je ještě u sebe, chtěl jsem je použít na jiné účely. (Počítá peníze) 300 pro sadbu. (Počítá peníze) 200 rublů pro učitele a školní knihy. (Pokračuje) 200 rublů na potraviny pro hladovějící oblasti. (Počítá peníze) 100 pro léčiva v naší nemocnici. (Počítá peníze) 150 na novou studnu, v té staré už není dobrá voda, sedláci z ní onemocní. Zbývá ještě 50, ty jsem chtěl vydat sobecky pro nás samotné, na nové záclony v salonu, jsou už pořádně oprané. Ale nějaký čas musí ještě vydržet. (Běží vztekle pryč.)

Tulák To jeden chlap řekl svému koni: "Parlez-vous francais?" Tak pěkně francouzky uměl, milostpaní. A kůň přikývl. Kdyby se zeptal: "Jseš ty zebra", pak by ta herka taky přikývla. Protože kůň umí jen přikyvovat.

Marja Nesmysl! Dělej, ať vypadneš! Hni sebou!
(Vyhání ho ven.)

10

Strýc Ibis (tanečnickými kroky vchází jedněmi dveřmi)

"...a hup na ní a pryč od ní...! A hup na ní..."

(Vytančí jinými dveřmi)

11

V saloně

Saryncev a Nataša u hracího stolku. Alexandra a strýc Ibis.
Marja vchází a vychází.

Saryncev Jak tě tak pozoruji, Alexandro, vím, že mi chceš
pěkně od plic říct své mínění.

Alexandra Ano! Už to ve mně vše, jen jen vybuchnout!

Strýc Ibis To mohu potvrdit.

Alexandra Jak to, že to můžeš potvrdit!

Strýc Ibis Jsem přece manžel, a když se odvážím zaklepat na
barometr, abych zjistil, jaké bude počasí, už je
skoro na stovce.

Alexandra Ano, protože to děláš čtyřikrát denně! Když svítí
slunce, podíváš se na barometr, jestli má právo
svítit.

Strýc Ibis Ano, to dělám. A Nikolaj mi musí dát za pravdu.
Teorie a praxe.

Saryncev Jak? Já jsem neposlouchal.

Strýc Ibis To bys ale měl. Jsi leckdy duchem nepřítomný, to
ti musím říci.

Alexandra (zlostně) Ty mu nemáš co říkat, já mu musím něco říct.

Saryncev Já vím co, Alexandro.

Alexandra Nutíš svou ženu, aby s tebou chodila po nemocnicích. Chceš, aby viděla bídu a utrpení chudých.

Saryncev Před tím nelze zavírat oči, Alexandro.

Strýc Ibis (se směje) Radši být bohatý a zdravý než chudý a nemocný.

Alexandra (Saryncevovi) Chci ti říct, abys to nepřeháněl. Může se stát, že z toho dostane šok. že se jí to začne hnusit a pak bude po soucitu.

Marja (přináší sklenice) Ne, tak to není. Já to snesu.

Strýc Ibis Nejtěžší je snést, mít každý den štěstí.

Alexandra (vztekle) Já namíste omdlím, jestli budeš mluvit dál.

Strýc Ibis Vidíš, Nikolaji, tak je to se mnou. Já nevinně zašpá-
suju, udělám malý vtip, a už mi to zkazí.

Saryncev (Nataše při hře) Dávej pozor, Natašo.

Strýc Ibis S tebou je těžko hovořit, Nikolaji. Se všemi se mi docela pěkně hovoří, ale s tebou je to skoro nemožné. Moh' bych ti kolikrát leccos poradit, jsem přece starší, i když jen o dva roky. Jen si představ, ty zrovna přijdeš na svět a já už tu stojím, dvouletý a říkám ti...

Alexandra (chce obrátit list) Neměli bychom pak zajít na verandu, Nikolaji? Svítí tam nádherně hvězdy.

Saryncev Chci tuhle partii dohrát. Ať se mi nepředhazuje, že uteču, když prohrávám.

Nataša Ty přece vždycky vyhraješ.

Saryncev Vždycky ne! To bych musel fixlovat.

Strýc Ibis Jsi bohatý statkář, Nikolaji, ale co z toho máš?

Máš rodinu, máš ženu, mnoho dětí, ani je nechci jmenovat jednotlivě...

Saryncev Ano, a co?

Strýc Ibis To měl být úvod, vidím ale, že je trochu dlouhý.

Tak tedy jinak! Takhle to s tebou dál nejde. Že, Alexandro?

Alexandra Vzala jsem si hlupáka! Divím se, že mi ještě zbyl humor.

Saryncev Co mi tvůj muž chce říct?

Strýc Ibis Dobrá. Ty si můžeš žít jak chceš, a mít svoje idee, ale ti mladí... když tě slyší mluvit, tak ti přece věří! A pak nastane kvílení a skřípot zubů, jedno přes druhé.

Saryncev Mladí, ti už poznají, co chtějí.

Strýc Ibis Žádný majetek! Slyšte! To může snad říct ten, kdo nic nemá. Ale ty! Ty na to nemáš právo!

Saryncev (zaujat hrou) Vyhrál jsem! Beru všechno. Ale můžeme hrát znova.

Nataša Teď už nechci.

Strýc Ibis Zajímalo by mě přece jen, jaký je tlak, předvídám, že se ještě rozprší. Je takové dusno.

Alexandra Měli bychom vytáhnout žaluzie. Ach, není náš život k tomu, abychom se radovali? Ale ty na to vůbec nevy-
padáš, Natašo.

Nataša Mám vypravovat, co se mi včera zdálo? Bylo to strašné. Byla jsem sama v saloně, potmě, rolety byly stažené. Ne jako tyhle žaluzie, jiné, ale podobné. A celou dobu jsem slyšela hluk, bůhvíodkud, jako

od cirkulárky. Tu jsem to v té tmě nevydržela a vytáhla jsem rolety, všechny čtyři, nebo šest, a za každým oknem stál - bylo to hrozné - stál člověk, pokaždé stejný, ale já ho nemohla poznat, byl znetvořený, pokaždé nějak znetvořený.

Alexandra Chudinko.

Strýc Ibis (běží za Saryncevem) Ekonomicky vzato, švagře, je tvoje idea scestná. Poslouchej, soukromé vlastnictví je přece podstatná... (Oba odejdou)

12

(Alexej přistupuje k otevřeným dveřím. Rozhlíží se, neposlouchá-li někdo za ostatními dveřmi, pak dveře zavře.)

Alexej (napodobuje svého otce) Už zase jíte cukrovinky! Zavřete rychle ústa a díváte se jako by nic do stropu! Slyšel jsem, jak vám to chřupe v ústech. Chcete v tom stále pokračovat, ale je třeba se změnit, všechno obrátit vzhůru nohama! Věřte mi, moji milí! Je třeba začít u sebe sama. Nelze jenom mluvit do větru. Jak se myslí, tak je třeba i jednat! Já jsem první, který se postaví na hlavu. (Alexej udělá stojku. Z kapes mu vypadávají různé věci.) Tady vidíte, jak to vypadá. Příliš nacpané kapsy! Samými zbytečnostmi! Člověk musí mít prázdné kapsy! (Postaví se zase na nohy, sbírá ze země věci) Peníze! K čemu peníze? Peníze svět jen kazí! (Zdvihne klíč) Klíč? Ke kterým dveřím? My necháváme všechno otevřené, samozřejmě! Jen ať

každý vejde! - Kapesník? Máme přece prsty! K čemu máme prsty? (Vysmrká se do ruky, odbíhá)

13

(Dveře se otevřou, vážný mladý muž, s plnovousem, tmavě oblečený, nahlédne dovnitř. Chce se opět stáhnout, jiní, rovněž tmavě oblečení, se cpou dovnitř, vznikne chvílku tlačenice, až skupinka zmizí a dveře se zabouchnou.)

Marja (přichází jinými dveřmi) Co to tu bylo u dveří?
Slyšela jsem, jako by se byly zabouchly.

Soňa (přichází z druhé strany) Ach, to všechno vítr!

Marja Nemusíš to říkat tak naježeně!

(Soňa pokrčí rameny, odchází)

14

(Noc.

Saryncev, Tulák)

Tulák Jet je lepší než jít. (S pohledem na Saryncevovy boty, výsměšně) A v těchhle botách nedojdeš nikam, aspoň ne daleko.

Saryncev Sám jsem si je ušil.

Tulák A švec si nic nevydělal! - Co si chceš vzít s sebou?

Saryncev Vlastně nic. Nebo skoro nic. Všechno se tu nechá.

- Tulák Vůbec nic nechceš vzít? To mi ale budeš podezřelej!
(Vezme z vitriny stříbrný pohár.)
- Saryncev Pohár nepotřebuju.
- Tulák Tak? A z čeho budeš pít.
- Saryncev Mohu pít z dlaně.
- Tulák No, to jsi ale pěkný prase! Právě sis rukou utřel zadek a rovnou z ní budeš pít! – Tenhle pohár vezmeš s sebou, tenhle stříbrnej. Ten se nerozbije. Já ti ho vyčistím. (Plivne na něj, drhne ho) Líbí se mi, když se bude trochu lesknout.
- Saryncev No dobrá, když ti to udělá radost.
- Tulák Radost, radost, to není to pravý slovo. Nejde přece o mě.
- Saryncev Tak?
- Tulák Jde prostě o to, abys ty přišel k rozumu. (Vstrčí drahocenně vyhlížejší stolní hodiny do rance.)
- Saryncev Přece ne tyhle těžké hodiny!
- Tulák No, no, bude to pěkná upomínka na lepší časy!
- Saryncev Já nepomýšlel na žádné hodiny, chtěl jsem se řídit podle přírody.
- Tulák No jo, jsou trochu těžký. Kdybys měl zlaté kapesní hodinky, byly by mi milejší. (Prohlíží si ještě jednou stolní hodiny) To je opravdu hezkej kousek! Co je to tu napsáno?
- Saryncev Tady je napsáno: "Každá hodina zraňuje a poslední zabíjí."
- Tulák (se směje) To je dobrý! To je po čertech dobrý!
(Směje se na celé kolo)
- Saryncev Nech toho smíchu! Lidé se probudí!

- Tulák No jo, milostivá nemá ráda, když se směju, to už jsem si všiml. To je pak z huby velká černá díra a v ní se kejklá pár smrdutejch pahejlů. Žádnej pěknej pohled!
- Saryncev S člověkem to postupem času jde dolů.
- Tulák S tebou ne, s tebou ne! Tebe jednou budou muset utlouct, abys chcípnul!
- Saryncev (pokouší se smát) Pravděpodobně.
- Tulák Já to tak nemyslel. Jen mi to vyklouzlo z huby. Najednou je to venku, smazat se to nedá. (Ukáže na broušenou karafu) Nebyl by v té karafě pro mě ještě jeden hlt?
- Saryncev Teď radši nepij.
- Tulák Sám sebe se ptám, proč chceš jen tak se mnou odejít? Odtud pryč a na silnici.
- Saryncev Co je dobré pro tebe, musí stačit i mně.
- Tulák No "dobré" to zrovna není, milý pane. To sám poznáte.
- Saryncev Já už nechci žít jako dosud.
- Tulák Může být. Ale odejít zrovna se mnou, s takovým zpustlým špinavcem!
- Saryncev Cítím se vinen, i před tebou.
- Tulák To přece není normální! To je nenormální.
- Saryncev Normální to bohužel není.
- Tulák Teď vím, co ty chceš - ty mě chceš jednoduše polepšit! Já ale nejsem pes, s kterým by se dalo experimentovat, slyšíš? Tak nízko jsem ještě neklesl, jsem pořád ještě člověk a žádnej pes! Já neskáču přes hůlku. Takhle se na sebe dívat nenechám, i když seš fajnověj pán, pěkně svrchu, a sereš na všechny, kteří se plazí

po zemi! Pýcha! Domýšlivost a pýcha! Všechno jen domýšlivost a pýcha! (Vezme z regálu knihu, zastrčí ji do kapsy)

Saryncev Ne, ne, tak to není! – Proč sis vzal tu knihu? Ty přece neumíš číst!

Tulák Nesmí mít našinec knihu? Vy umíte číst a máte drahé knihy, proč bych já neměl mít žádnou?

Saryncev Ano, to je vskutku nespravedlivé.

Tulák Ovšem!

Saryncev Ve svém okruhu znám mnoho těch, kteří samozřejmě číst a psát umějí, ale jsou o mnoho hloupější než ty.

Tulák Opravdu?

Saryncev Jen si ji nech!

Tulák Dobrá. Prodám ji na trhu v Tule.

Marja (vstupuje v nočním úboru, rozrušená) Takhle uprostřed noci!

Saryncev Nevěděl jsem, že jsi vzhůru. Chtěl jsem ti tu nechat dopis – tady je.

Marja Jestli jsem vzhůru! Můj ty Bože! Sedím už hodinu na posteli a poslouchám. Slyšela jsem smích.
Le mauvais rire de cette créatura la!

Tulák (přikyvuje nic netuše) Franština!

Saryncev Přečti si ten dopis!

Marja Jsem tak rozrušená, že nepřečtu ani řádku! Písmena mi skáčou před očima sem a tam.

Tulák Já čtu docela dobře, milostivá! Mohl bych vám dokonce předčítat! Moh' bych kdykoliv dělat předčitatele, ale lidi mě nevidí rádi, když sedím v saloně s knihou

v ruce. Neradi se na mě dívají, odvracejí zraky!
A moje šaty v teple zapáchají. Tady pánovi to nevadí,
řekl. Ale vám - vidím vám to na očích!

Marja (Saryncevovi) Můžeš mi přece taky říct, co je v tom dopise.

Saryncev Chtěl jsme raději napsat, co ti chci říct. Když to píše, mohu nerušeně rozvíjet své myšlenky.

Marja (vykřikne hystericky) Já tě ruším! Můj život je samé vyrušování!

Tulák Ojojjojjoj!

Marja (Saryncevovi) Ty máš na sobě zimník! A holinky!

Saryncev Ano, Marie.

Marja Vysvětli mi, co se tu uprostřed noci děje, o čem já nevím. Nemohla jsem v pokoji vydržet hrůzou, hnala jsem se celou dlouhou chodbou, potmě, ani jsem si nevzala nic na nohy! Bosky! Bosky!

Saryncev Uklidni se, prosím tě.

Marja Ani jsem si nevzala nic na nohy!

Tulák Já jsme taky bos. Mně to nevadí. Jde o zvyk.

Marja (Saryncevovi) Tak mluv přece!

Saryncev Podívej se, Marjo...já jsem chtěl...

Marja Renvoyez au mieux cet homme, qu'il ne soit témoin de cette conversation!

Saryncev Mne neruší. Já nemám co skrývat.

Marja Ale já, ale já, ale já!

Saryncev On mě bude doprovázet na cestě.

Marja Ty chceš odjet? Kam?

Tulák "Kam" nesedí, milostivá.

Marja Já přece mám právo vědět, kam odjíždíš uprostřed

noci.

Saryncev Chci pryč. Chci opustit tento dům.

Marja Co to má znamenat?

Saryncev Chci pryč.

Marja Uprostřed noci? Ale kam, pro živého Boha!

Saryncev Musím pryč.

Marja Tenhle člověk! Nakonec ti ty hlouposti namluvil on! Sedí tady a šklebí se! Neumí číst ani psát! Spouštíš se s nejprimitivnějšími a nejhloupějšími lidmi, s alkoholiky, lenochy, tenhle nemytý chlap žvaní a pak tu ještě ožralý huláká! S takovými ty mluvíš a necháš se jimi obalamutit.

Tulák Už mlčím, milostivá. Zakryju si ústa! (Šklebí se, oběma rukama si přikrývá ústa)

Marja S námi, s našimi přáteli, s rodinou, s našimi sousedy nepromluvíš slovo! Jenom proto, že jsou vzdělaní a hrají na klavír a umějí konverzovat, když se družně sejdou dohromady! Protože cítí zodpovědnost za svou vlast, za budoucnost... za mnohé! Ty jimi opovrhuješ!

Saryncev Já jimi neopovrhují.

Marja Ani štětec na holení sis nezabalil ani břitvu, vůbec nic, ani kapesník!

Saryncev Já na to opravdu nemyslel, Marjo.

Marja Protože se pořád o všechno musím starat já!

Saryncev A já taky nic nebudu potřebovat.

Marja Kde chceš trávit noci?

Saryncev O tom nepřemýšlím.

Marja Chceš spát v nějakém hotelu? V kterém pak? V nějakém hostinci, kde jsou štěnice a špinavé ložní prádlo!

A kde matrace čpí močí! Musíš přece bydlet v dobrém hotelu!

Saryncev V žádném hotelu. On taky nejde na hotel.

Marja No děkuju pěkně!

Saryncev Ty víš, Marjo, že mě už delší dobu trápí myšlenka, že žiji špatně... že my všichni žijeme špatně.

Marja Na nás ti nezáleží.

Saryncev A proto jsem se rozhodl, že odejdu. Kam, to ti teď nemohu říct. Víím, že mi nemůžeš rozumět, a já tím trpím, protože tě miluji.

Marja Ach, ty mě miluješ... ty mě miluješ...

Saryncev Věř mi, Marjo.

Marja Připadá mi zatěžko tomu uvěřit. Ty odcházíš. Jdeš "na vandr", to máš na mysli? Jako nějaký světec si půjdeš krajem a nás tu necháš sedět s našimi starostmi. Příští týden soud kvůli tomu kusu lesa... A až se Nataša bude vdávat, nevěstin otec tu prostě nebude! Zmizel! Taková ostuda! Ostuda pro to ubohé dítě. A pro mne! (Rozpláče se)

Saryncev Zase jen myslíš: Co tomu řeknou lidé! Jak se na to budou dívat! Tolik visíš na mínění druhých! Ubohá Marjo.

Marja Ano, pro mě je to taky důležité! Nežijeme jen sami pro sebe!

Saryncev Přečti si můj dopis. (Chce odejít)

Marja (chatne ho za rukáv, padne na kolena) Pak mě vezmi s sebou! Vezmi mě s sebou! Pak půjdu s tebou. Já tu nechci zůstat, aby si ráno na mne všichni ukazovali prsty! Nikolaji! Můj muži! Vezmi mě s sebou!

Saryncev (nechopen se pohnout, tulákovi) Jdi sám...

(Tulák odskáče pryč.)

15

(Vbíhá Soňa)

Saryncev (za ní) Soňo! Tak přece stůj!

Soňa Už stojím. Ale řekni rychle, co mi chceš.

Saryncev Co tě pořád honí po domě? Dveře sem, dveře tam!

A prásk! Po schodech nahoru a hned zase dolů!

Soňa (si sedne na zem) Už sedím.

Saryncev Je to kvůli Borisovi? Máš o něm nějakou zrávu?

Dostala se jeho matka k veliteli?

Soňa Ne, ne, smutná nejsem! Všechno je v pořádku!

Boris je v blázinci! V temné celé! Svázali ho!

Týrají ho! Vysmívají se mu! Ano. Jen ať to dělají,
ano!

Saryncev Ale Soňo!

Soňa Jsem na něho hrdá! (Vyskočí a vyběhne ze dveří)

16

Strýc Ibis Má to vůbec nějaký smysl se tak namáhat? Lidi si mohou uběhat nohy a co z toho nakonec mají? Nedávno jsem četl v nějaké knize: Indiáni prý vlečou hroudy ledu z ledovce až do horkého tropického údolí, aby je tam prodali. Ženou se co jim dech stačí, protože

jím cestou led taje, voda se jím řine po zádech.
 Ohó! Jak příjemné! Nebo taky ne! Když nakonec doběhnou
 dolů, skoro nic jím nezbuďte! Neutrží ani vindru!
 Ale podnikají to znovu a znovu, - dědí se to z otce
 na syna! Takže - proč to vlastně vyprávím? Alexandra
 už nudou utekla. Už dávno tu historku zná. Nataša
 myslí tak jako tak jen na svého hezkého poručíka.
 Že tu hloupou historku znovu a znovu vypravuju, je
 zrovna tak nesmyslné, jako vláčet se s tím ledem.
 Chacha! Taky dobře! (Vyjde dveřmi ven, hned nato
 se vrátí) Vlastně ne moc dobře!

17

V saloně. Všichni vběhnou dovnitř, pádí k oknu, mluví jeden
 přes druhého.

- Slyším někoho mluvit, křičet!

- Podívej se, Natašo!

- Koukni se, kdo má tak strašný hlas!

Nataša u okna:

Tam nikdo není!

- Jako kdyby řvalo nějaké zvíře!

- Takový hlas jsem ještě nikdy neslyšel!

- Zvíře? Já slyším slova!

- Vidím něco pádit a třepetat se za plotem!

- Nějaké zvíře?

- Teď to zmizelo!

- Teď to křičí v domě!

- Bože, Bože! Co za neštěstí se na nás valí!

(Dveře se rozletí. Stojí v nich kněžna, velká, černě oděná žena v hysterickém záchvatu.)

Kněžna (křičí) Přicházím od velitele!

Marja Drahá kněžno!

Kněžna Ano, ano ano! Už ani slovo!

Alexandra Vždyť nic neříkáme! Jenom jsme poslouchali a netušili, že to je váš hlas!

Marja A jsme hluboce rozrušeni!

Kněžna (hystericky) Už ani slovo! Už ani slovo!

(Dlouhé mlčení. Všichni v hlubokém, úzkostném strnutí.)

Alexandra A kdybych se vás přece jen směla zeptat...

Kněžna Kde je ten - kde je Nikolaj Ivánovič?

Nataša Ach, drahá kněžno, co se událo na velitelství? Co jste se dověděla?

Kněžna Ani slovo! Nemluv!

Poručík Ale my bychom se rádi dověděli...

Nataša Ale ne ze zvědavosti! Ne ze zvědavosti!

Marja Ach, co je to dnes za strašný den!

Alexandra (Marje) Přiveď ho rychle dolů, je přece v pracovně!

Marja Já nemohu, já nemohu, netroufám si zaklepat u něho na dveře!

Alexandra Ať ho přivede Soňa!

Soňa Ne!

Marja Proč ne, proč ne, ty jedna trucovitá holko!

(Kněžna spustí znovu hysterický nářek. Náhle ticho. Saryncev se objeví ve dveřích)

Kněžna (křičí na něj) Vy jste ho svázal do svěrací kazajky!

Saryncev Jak nelidské! (Vážně) Je mi to velice líto, drahá

přítelkyně.

Marja Do jaké svěřací kazajky, propánaboha!

Alexandra Co vám řekl velitel? Je to přece rozumný muž, navíc máte k němu díky svému bratrovi ten nejlepší vztah!

Strýc Ibis A jeho manželku znáte přece taky, z Karlových Varů loňského léta.

Marja Proč tedy svěřací kazajka, propánaboha!

Kněžna Protože se zbláznil!

Nataša Chudák Boris!

Marja Boris přece není žádný blázen!

Kněžna Říká svému veliteli: Jste zločinec! Stojí před velitelem, který s ním má ty nejlepší úmysly a říká: Vy jste zločinec! A směje se při tom! Zbláznil se! Zbláznil se!

Strýc Ibis Prosím, uklidněte se přece, drahá Anno Filipovno.

Kněžna Já se neuklidním. Nemohu se uklidnit. Můj syn ve svěřací kazajce, a vy si tu sedíte v saloně a všechno je jako vždycky, čaj, zákusky! A ten mladý muž v uniformě támhle! Dvoří se Nataše! Sympatický mladík. Nezdá se, že by trpěl tím, že nosí uniformu! Hezkou uniformu. Nataše se líbí. Celá září!

Marja Ach, tebe tvé soužení celou popletlo.

Kněžna (poručíkovi) Vy tedy chcete zabíjet?

Alexandra Vykonává jen po určité době vojenskou službu, to je přece užitečné pro něho i pro nás.

Poručík Musíme pomoci Srbům!

Nataša Jsou to naši bratři!

Kněžna Ano!

Alexandra To je přece povinnost našich mladých lidí!

Kněžna Ano, ano, ano.

Marja Ach, když si vzpomenu na toho chudáka Borise!

Kněžna Je blázen, je blázen!

Poručík Kdybyste si jen na chvíli ráčila sednout - váš plášť, prosím!

Kněžna Je blázen! Moje jediné dítě se zbláznilo!
(Saryncevovi) A to jste zavínil vy!

Marja Ach, co to máte za soužení! Soužení a boj!

Kněžna (Saryncevovi) Je to váš vliv! Vaše vina to je! Vy jste ho přemluvil! Takový milý, důvěřivý hoch. Vy jste otrávil jeho mysl!

Saryncev Nijak jsem ho nepřemlouval.

Soňa Bylo to jeho vlastní filosofické, morální a náboženské rozhodnutí!

Marja Jen buď zticha, Soňo! Neztěžuj to ještě!

Saryncev Rozpoznal jsme, že je to mladý, hledající muž, který touží po pravdě. Chtěl jsem mu ukázat cesty, jak by ji pro sebe našel. Často jsme spolu hovořili a měl jsem radost z jeho hlubokého cítění. "Přemlouvat", jak vy říkáte, drahá kněžno, takového citlivého muže, jakým Boris je, nelze. Bylo to svobodné rozhodnutí jeho duše, - osvobodil se jím.

Kněžna Už ani slovo, už ani slovo, nemohu to slyšet!
(Náhle vytáhne revolver, zamíří na Sarynceva, vystřelí. Křik, velký zmatek. Všichni kromě Soni se vrhnou k Saryncevovi, který zavravorá krok zpět, teď se opírá o zeď. Nepadne, pravděpodobně není zasažen. Velká květinová váza se roztříští. Kněžně vypadne revolver z ruky a sama klesne v bezvědomí na zem. Alexandra se vrhne k ní, pak ostatní. Všichni krom Soni vynášejí omdlelou

ze salonu.

Soňa se celou dobu nezúčastněna držela stranou, jakoby ponořená do zcela jiných myšlenek.)

Soňa (vzhlédne) Ó, kdybych tak měla revolver! (Vyběhne jinými dveřmi)

Saryncev zůstává sám.

(Vejde sluha.)

Saryncev Seber ty střepy, Ivane. Prosím tě o to. Vlastně bych to měl udělat sám. Odpusť mi!

A k r o b a t i

Jednoaktovka

Osoby:

Ředitel

Ljova

Artista Bobbo

Němý Voloďa

Místo děje:

Americký cirkus

Doba:

1918

1

Ljova sedí u svého kufru.

Akrobat Bobbo ho nedůvěřivě obchází. I on má v ruce kufřík.

Bobbo Co to máš tady v tom kufru?

Ljova Přicházím z Ruska, přítelíčku.

Bobbo Co máš v tom kufru?

Ljova V Rusku je revoluce.

Bobbo Co je v tom kufru?

Ljova Chtěli mě zavraždit. Jen že jsem náhodou nebyl doma, jsem tomu unikl.

Bobbo V tom kufru co je?

Ljova Mám ti to vyprávět? Chytili mého psa a pověsili ho místo mne. Byl to jen takový malý pejsek. Když jsem ho viděl viset na křišťálovém lustru, vzal jsem nohy na ramena a prchal.

Bobbo Ukaž mi, co máš v tom kufru.

Ljova Opustil jsem Evropu a šťastně jsem se dostal sem. Tohle je svobodná země.

Bobbo Já pracuji s jedenácti míči, jsem jediný. Billy Gonzales to dotáhl jen na devět. Tác se skleničkami ještě navíc. (Ukáže na Ljovův kufr) Máte tam míčky nebo kruhy?

Ljova Ani kruhy ani míčky.

Bobbo Podnos?

Ljova Žádný podnos, přítelíčku.

Bobbo Skleničky?

Ljova Ani ty ne! Které jsem měl - všechny rozmlátili.

Bobbo Zaplaťpánbu! A co v tom kufru tedy je?

- Ljova Jak to, co?
- Bobbo Vaše číslo! Chcete přece prodat nějaké své číslo. Proto jste snad tady, ne?
- Ljova Nemám co prodat, bohužel.
- Bobbo Prodat nebo ne... v tom kufru máte zřejmě rekvizity.
- Ljova Co si představujete? Snad rozřezanou ženskou?
- Bobbo Opatrně, mladíku! Já jsem profík! Se mou se nežertuje!
- Ljova Promiňte.
- Bobbo (si Ljovu prohlíží) Jste komik?
- Ljova Někdy to tak vypadá.
- Bobbo S těmi mám vždycky smůlu. Většinou taky nestojí za nic. Jsou nekolegiální a věčně špatně naložení.
- Ljova To si dovedu představit.
- Bobbo Upřímně řečeno, já bych to dělat nechtěl! V jednom kuse vyprávět hloupé vtípy... pak přijde pointa - a publikum jako zařezané! Trapas! Tak to zkusí ještě jednou, zase nic! Dávají mu znamení: Vypadni! Vypadni! On ale - si jede dál! A já se svými míči nemohu na plac!
- Ljova To jsou pro mě samé novinky.
- Bobbo U mne je to něco úplně jiného. Já na publikum dočista zapomenu. Vychutnávám svou preciznost! Dvě obruče už krouží na pravé paži, dvě na zdvižené pravé noze, pak levá ruka s dalšími třemi obručemi! Jeden míč na holi na ústech, hop! Druhý na holi na čele a třetí - (zdvihne ukazovák) - na ukazováku!
- Ljova Jak živě to líčíte!

2

Ředitel (prudce otevře dveře, zůstane stát jako přimražený, zírá na Ljovu) Vidím před sebou jeho!

Bobbo Dobrý den, pane řediteli.

Ředitel Vidím před sebou jeho! Já vidím j e h o! (Bobbovi)
Ty zmiz!

Bobbo (se vytratí)

3

Ljova Vidíte před sebou emigranta, pane řediteli.

Ředitel Nemohu to pochopit...to je k nevíře...

Ljova Přijel jsem lodí z Antverp. A neptejte se mě jak!
V podpalubí, a ještě jsem musel být rád! Ten špatný
vzduch, těsné prostory a to jídlo!

Ředitel Ale to je nemožné...nemožné, to nemůže být!

Ljova A pak ty první kroky na svobodě - neptejte se mě na
mé pocity! A že jsem hned narazil na váš podnik!
Reklamní plakát na špinavé zdi - jak tam zářil! Vaše
jméno mezi hlavami tygrů a lvů a výčet ostatních
atrakcí, dokonce Abrahama Lincolna prý oživujete ve
své podívané. Jste čaroděj!

Ředitel Musím si na vás... sáhnout. (Vztáhne k němu ruku)

Ljova Potom už nebylo těžké vás vyhledat, pane řediteli.
Není snad příliš opovážlivé, chovám-li malou naději,
že mi někdo bude chtít ulehčit první nejisté kroky
v této panenské zemi.

Ředitel Jak je to dlouho?

Ljova Teprve týden.

Ředitel (vyhrkne) Pětadvacet let, člověče! Pětadvacet let nebo ještě o něco víc!

Ljova Jaké štěstí, že jsem vás díky tomu plakátu našel!

Ředitel Plakát? Já vás neposlouchal. Nemám tušení, co jste o tom plakátu žvanil, ani mě to nezajímá.

Ljova Vycestoval jsem s duchoborci.

Ředitel Já slyšel jen hlas, jeho barvu. Nijak příjemný hlas, ale přesto hlas Lva Tolstého.

Ljova Ach tak! Ano, já vím, můj hlas...

Ředitel A celou svou podobou - Lev Tolstoj! - Kde je ten chlápek, co tu byl? (Otevře dveře, venku zevluje Bobbo, ředitel ho vtáhne dovnitř. Bobbovi) Prohlédněte si tohohle muže! Znáte ho?

Bobbo (nejistě) Řekl bych, že ano, a zase, že ne. Bavili jsme se spolu.

Ředitel Syn velkého Tolstého! Jeho věrná podoba!

Bobbo (přisvědčuje, aniž chápe)

Ředitel (Ljovovi) Kolik mu tenkrát bylo? Nechte mi to spočítat! Bylo to v létě. My v sandálech a leckteří bosi a všichni s posmutnělými obličejí... Ne, když si to připomenu, smutní jsme nebyli, dokonce dobře naloženi, dalo by se říci, už celí žhaví odjet. To je to pravé slovo: Žhaví do odjezdu! Všichni už myšlenkami v Novém světě. Tak jsme tam stáli před panským domem a čekali na něho. Kolik mu tenkrát bylo?

Ljova Takové skupiny přicházívaly častěji, lidé tam stáli se svými uzly a chtěli, aby jim dal požehnání na cestu.

Ředitel Musel mít kolem sedmdesátky. Vypadal jako vy.

Ljova Mně je ale teprve dvaadváctičtyřicet.

Ředitel Vzalo nás to za srdce, když vyšel na verandu. Selská rubaška, vysoké boty a ruce zastrčené za opasek. Mysleli jsme, že k nám promluví, aby nám dodal odvahy. Ale on mlčel. Panovalo velké, horké, zvonivé letní ticho, tak mi to aspoň připadalo. Stál tam a nehýbal se. Jak byl starý! Starý jako kámen! Pojednou jsme uslyšeli něčí zpěv. Byl to jeden z nás, stál uprostřed naší skupiny a zpíval, jako by to bylo v kostele. Byla-li to lidová píseň nebo nějaká kostelní, to už nevím, nemohu se na to zpěváka zeptat. Zeptat bych se mohl, slouží u mne, ale on mi neodpoví, nepromluví, nikdy. Tak je to.

Ljova Něco společného s otcem mám, ale nemám přece ještě šedivé vlasy.

Ředitel Opravdu! Jste zrzavý! Ani jsem si toho nevšiml, viděl jsem vás šedivého, tak jako jeho. Jak jsme se před ním ukláněli! Největší ruský spisovatel, někteří dokonce říkají, že největší na celém světě, ne?

Ljova Ano.

Ředitel Ještě větší ale byly jeho myšlenky, že?

Ljova Ano.

Ředitel Tomu jsme věřili a tisíce lidí s námi, že?

Ljova Ano.

Ředitel Lidé z celého světa se za ním hrnuli. I z Ameriky.

Ljova Ano, mnozí. Ti nejpodivuhodnější lidé.

Ředitel Jako poutníci za prorokem.

Ljova Jednou jsme našli ráno na terase dva Američany, padli si do náruče, plakali. Velký povyk. Vyrázili z Bostonu,

jeden po globusu směrem doprava, jeden doleva, srazit se měli před mistrovým domem. A teď tam stáli ve svých károvaných žaketech. (Směje se)

Ředitel (pohoršený smíchem, přísně) Vnitřní svoboda podmíněná chudobou, láska ke všemu, co žije, bezpodmínečný pacifismus, pokorné a doslovné chápání Nového zákona. Bylo to křesťanské? Bylo to komunistické ve smyslu prvotního křesťanství? Celý svět by se mohl změnit, mohl by ustát boj jednoho proti druhému, kdyby se skoncovalo s touhou po majetku!

Ljova Ano.

Ředitel Kolik země člověk potřebuje?

Bobbo Přejde na to.

Ředitel Hlupáku! Člověk běží a běží velkým obloukem, tolik země mu má připadnout, kolik jí dokáže obejít za jeden den. Štve se, sotva dech popadá, a padne mrtev. Tak malý kousek potřebuje, jen tak malý, aby do něj zahrabali jeho mrtvolu.

Bobbo Měl lépe šetřit se svými silami.

Ředitel Padesátkrát metr osmdesát, ty ještě míň, hlupáku! - Jaký to byl duch! Věřili jsme mu. Všechny nás pozval do domu, měli jsme s ním jíst u rodinného stolu. Pětdvacet osob! Poutníci za lepším světem.

Ljova Takových hostin s naprosto cizími lidmi bylo nespočet.

Ředitel Všem naslouchal, každý se mohl vyprávět, ať měl v hlavě jakýhokoliv nemysl.

Bobbo Moc hezké!

Ředitel Ve skutečnosti ale nikdo z nás nepromluvil, neodvažovali jsme se ani otevřít ústa.

Bobbo Však je taky zdravější, když se při jídle moc nemluví.

Ředitel Mně osobně řekl... sedl si vedle mne a ukázal mi svůj zápisník - je třeba si všechno zapsat, řekl, všechno, co od lidí slyším, od docela obyčejných lidí, jejich zcela všední řeči. Byl jsem tak rozrušený, že mi kapala polévka ze lžice na ubrus. Říkal jsem si, jestli si teď zapíše, že mi kape polévka ze lžice - to přece nestojí za zapsání. Tak jsem si básníka nepředstavoval, že jednoduše napíše, co řeknou druzí - to je přece jen obyčejný šum života.

Ljova Můj otec byl zkrátka toho mínění, že se život navenek projevuje především zdánlivými bezvýznamnostmi a prostými slovy. Chtěl zobrazovat život, pravdu života.

Ředitel (zatleská) Ó, život! Život! Samou radostí by se chtělo rozbít všechno na padrť!

Ljova Rád bych vás poprosil, pane řediteli...

Ředitel Tak tomu bylo u rodinného stolu. Darmo vzpomínat! A jeden chlapec z rodiny nebyl spokojen, dělal si laskominy na slepičí polévku. A tak mu přisunuli židli k vedlejšímu stolku, na něj připoutali slepici a vedle ní položili sekyru. Udělej to sám! Chceš slepičí polévku, usekni tedy sám slepici hlavu!

Bobbo Žádný zázrak! To umí každý.

Ředitel Dobré ponaučení!

Ljova Ten chlapec, to jsem byl já!

Ředitel (se rozchechtá) To byl on! Ten citlivka sedí tady na židli u mě v kanceláři. A nastavuje dlaň.

Ljova Já opravdu doufám...

Ředitel K čemu potřebujete peníze?

- Ljova (zmaten) Peníze?
- Ředitel K čemu?
- Ljova Především musím jíst!
- Ředitel Jíst, jíst, jíst! Lidé se přejídají! To škodí, zatěžuje žaludek! Já nejím skoro vůbec a podívejte, přesto jsem docela statný! A když se podívám na vás.... (prohlíží si Bobba) ...vy přece potřebujete mnohem míň na to, jak jste malý a šlachovitý!
- Bobbo Má tady u sebe kufřík - věnujte mi jen deset minut a já vám ukážu...
- Ředitel Deset minut! Celou hodinu bych se na vás očarován díval!
- Bobbo Docela stačí deset minut!
- Ředitel Dokonce dvě, tři hodiny! Ale já je nemám. Čas je to, co nám chybí, ne peníze!
- Ljova Ale jíst člověk musí.
- Ředitel Velký Tolstoj byl vegetarián. (Bobbovi) Kdybyste byl vegetarián, neměl byste se svou výživou žádné problémy. příroda sama je prostřeným stolem! To nejlepší roste divoce a čeká jen na to, aby to někdo snědl! Houby! Jahody! Aromatické kopřivy!
- Bobbo (vyplašeně) Kdybych, prosím, mohl počkat venku...
- Ředitel Vy to nerad posloucháte? - Ořechy! - Zůstaňte tady!
- Bobbo Děkuji.
- Ljova Odhlédneme-li od nejprostší obživy, člověk přece taky potřebuje košili.
- Ředitel Vždyť ji máte!
- Ljova Jistě.
- Ředitel To vám nestačí? Chcete mít dvě? S čím se to vláčíte v tom kufru?

- Bobbo Na to jsem se ho už taky ptal.
- Ředitel Zbytečnosti! Samé zbytečnosti! Člověk nepotřebuje nic!
- Ljova Když je na cestě, něco potřebuje.
- Ředitel Nemusí cestovat! To věčné courání sem a tam je nemoc naší doby.
- Ljova Já bohužel musím. Jsem na útěku, jak už jsem řekl.
- Ředitel Tak.
- Ljova Vyhnala nás revoluce. Kdybych vám vyprávěl...
- Ředitel Revoluce! Proč si lidi takové krvavé svinstvo vymýšlejí? Taky jen kvůli penězům!
- Bobbo Ale dovolte mi malou námitku. Copak vy nevybíráte vstupné?
- Ředitel Ano, bohužel! Protože musím zacpat hubu žravým tygrům a slonům a opicím a akrobatům - lidem jako vy!
- Ljova Všechno, co vlastním, je v tomhle malém kufru.
- Ředitel Víte, kolik nám Tolstoj dal, když jsme odcházeli? Dvacet rublů dal každému z nás do ruky. To bylo vše.
- Ljova Byly to naše peníze. Často pak chyběly v domácnosti.
- Ředitel K tomu samozřejmě to nehmotné, to bylo mnohem důležitější než peníze, to předurčilo náš život v kanadské pustině.
- Bobbo Co to vlastně bylo za člověka?
- Ředitel Hlupáku! Takovou otázku nemohu ani slyšet, to si studem zacpávám uši! Jdi pryč! Ztrať se mi z očí!
- Bobbo (zmizí)
- Ředitel (volá za ním) Přines slepici! Živou slepici a sekeru!

4

Z druhých dveří přichází Voloďa.

Drsný chlap, jehož rysy ustrnuly v těžko odhadnutelné grimase.

Je to vzteklé cenění zubů nebo nesmělý úsměv?

Ředitel Volal jsem tě snad?

Voloďa (neodpovídá, civí na Ljovu)

Ljova On je Rus?

Ředitel Ptá se tě, jest-li jsi Rus, Voloďo!

Voloďa (nereaguje)

Ředitel On nemluví! To je ten muž, který přestal mluvit. Čert ví, proč. Snad se urazil. Stojí tu a člověk má hned po náladě. Co tu stojíš a civíš na pána? Asi se ti honí hlavou bůhví co! Ano, vypadá jako starý, ale od té doby, co ses dal v Jasně Poljaně do zpěvu, uběhlo spoustu času! Byl to krásný okamžik, to ano! Nezapomenutelný!... Nevím, proč toho hastroše ještě u sebe držím. Stojí tu a šklebí se anebo vztekle skřípe zuby! Někdy si myslím, že mě zaškrtí, tolik je v něm zloby, že, Voloďo? - Přesto to ale neudělá. Byla mu vštípěna dobtota a mírumilovnost. - Ukaž pánovi ruce! -

Voloďa (napřáhne ruce)

Ředitel Velké, hrubé selské ruce, ale se vším, čeho se chopí, zachází opatrně a jemně. Jen svého ředitele nenávidí! Že, Voloďo? To že ta zlatá zrnka v americké půdě nechtěla vzejít .

Ljova Vám se to skvěle podařilo. Uchytit se v Novém světě.

Ředitel Jemu nikdy nešlo o materiální stránku, pro ni jsme

nezačali nový život, já ne, on ne, nikdo z nás.

Ljova Vybudoval jste kvetoucí podnik lidem pro potěšení.

Ředitel Bere si, co mu dávám. Kolikrát s ním i experimentuji, jeden by rád věděl, co se v člověku děje, zvláště v takovém, který nemluví, že, Volodo! Někdy mu zaplatím míň než jindy, on neprotestuje, tak je skromný! A když ti celý týden nevyplatím nic, pak jíš s koňmi tvrdý chleba a nenaříkáš si taky, že?

Ljova Ano. Prý jste si z příjmů z cirkusu vydělal na činžovní domy a na továrnu na klobouky.

Ředitel To jste slyšel? Tak?

Ljova Velice moudré a prozíravé od vás!

Ředitel Tak už konečně jdi, Volodo! Nekoukej pořád na pána! To není on! To není on! Poznáváš to přece z jeho slov!

Voloda (odejde)

5

Ljova Zdám se vám nevhodně oblečený na své současné životní poměry, nevím, zda pro to budete mít pochopení. Vaše skříně jsou jistě plné obleků vhodných pro každou příležitost. Když se člověk potlouká jako chudý emigrant bez domova, není jednoduché se aspoň co do vnějšku udržovat v pořádku. Lidé nejsou vždycky přívětiví. I majitel ubytovny nedaleko odtud, ve které momentálně přebývám, abych se vám mohl představit, byl na mne hrubý. Zřejmě se bojí, že nebudu moci vyrovnat účet. Já to konečně i chápu. V téhle zemi je nutné platit hotově. Vy, pane řediteli, jste už tohle zapomněl.

Zaplatil jste si blahovůli společnosti. Kdo se na vás úslužně neusmívá - pryč s ním.

Ředitel Přemýšlím, jestli vás nemám vyhodit.

Ljova Já se usmívám, pane řediteli.

Ředitel A já nemám čas.

Ljova Rozumím. Jen chudí mají čas, ti nešťastní, to jsem se mezitím stačil naučit. Ti ostatní, jako vy, nastoupí do jednoho ze svých čtyř automobilů a odjedou.

Ředitel Čtyři automobily? Jak jste na to přišel?

Ljova Je dobře, jsou-li čtyři. Jeden je většinou v opravě. A jeden do terénu, aby se v něm objížděla pole, která člověk vlastní.

Ředitel To stačí. Spíláte mi jako kapitalistovi, ale přitom nastavujete dlaň! Hledejte si jiného hlupáka! Nemůžu váš ksicht už ani vidět! (Vztekle odběhne.)

6

Ljova zůstane sedět celý vyděšený.

Bobbo (prudce otevře dveře, křičí vztekle) On mi rozšlapal můj kufr!

Ljova Já si ty vousy...musím se nechat oholit.

Bobbo (vřeští) Nohou... na něj dupnul! Nohou! Ze vzteku! Na můj kufr! Kvůli vám!

Ljova A brýle otec nenáviděl.

Bobbo Ani si ho netroufám otevřít! Můj oktogon! Moje pyramida! Mé skleněné hole! Nanejvýš choulostivé rekvizity, které jsem sám vynalezl a experimentálně dále zdokonaloval!

- Ljova Ano, zdálo se, že se ředitel zničehonic rozčílil.
- Bobbo Kvůli vám! Kvůli vám!
- Ljova Je to určitě jen pro ty vousy.
- Bobbo Já se vámi nenechám zničit!
- Ljova Ale ne, prosím vás!
- Bobbo Vztekly ředitel! To pak může být číslo sebegeniálnější.
Takový nevidí nic!
- Ljova Bude mi upřímně líto, utrpíte-li mou přítomností újmu.
- Bobbo Aspoň kdyby se vrátil.
- Ljova On se vrátí, on se vrátí!
- Bobbo (mlčí)
- Ljova Třeba není obsah vašeho kufru tak zle poškozený, jak
si myslíte. Můžete se přece přesvědčit.
- Bobbo Ne. Já si netroufám.
- Ljova (opatrně) Měl bych já snad...?
- Bobbo (pozoruje Ljovu, který tu teď dřepí jako hromádka
neštěstí, a má s ním pojednou soucit) Vy za to nemůžete,
že jste měl otce, který v šéfovi probouzí zuřivost.
- (Mlčení)
- Bobbo Já ti rozumím, měl jsem taky takového otce.
- Ljova Poškrábu se bezděčně na nose, a všichni křičí: Přesně
jako on! Přesně tak to dělal!
- Bobbo Podnos, obyčejný podnos s patnácti vinnými sklenicemi
a stometrová závodní dráha s dvěma překážkami, nejdřív
přelézt stůl, který tam byl postavený a pak podběhnout
provaz.
- Ljova (zdvořile) O čem mluvíte, prosím? Já vám nerozumím.
- Bobbo O svém otci.
- Ljova Ach tak.

Bobbo Byl přece číšníkem.

Ljova Ach tak.

Bobbo Každý rok se běhalo. A každý rok se zúčastnil. A každý rok se mu lidé vysmáli, každý rok se mu něco přihodilo, sklenice spadly už po deseti metrech a nejčastěji upadl i on sám tam, kde nezakopl nikdo, kde vůbec žádná překážka nebyla. A jak si z něho utahovali, a ze mne taky, že je tak nešikovný! A mě bylo sedm, osm a devět let! Těch slz, těch slz!

Ljova To je mi líto. Ale víte, můj otec byl...

Bobbo Už ho jako číšníka nikde nezaměstnali, jen na výpomoc!

Ljova Ale můj otec...

Bobbo Ano, ano, ten možná zkrachoval ještě hůř!... Ale já ti povím, mně celá ta šlamastyka neuškodila, mne dokonce vyzdvihla nahoru! Bez tohohle nešiky... číšník, který rozlije každou polévku a jemuž spadnou sklenky z podnosu!... bez něho bych tady teď nestál a nebyl kouzelník Bobbo.

Ljova (nedůvěřivě) "Kouzelník Bobbo"...

Bobbo Totiž: zemská tíže!

Ljova Jaký vy jste pěkný člověk! Já jsem bohužel co do vnějšku po otci. Vy jste tak živý a obratný, to vám dovoluje se tak volně pohybovat.

Bobbo Boj se zemskou tíží! Všechno padá! Všechno padá! Tak často jsem vídal otce, jak se potácí a padá, z toho se zrodilo mé rozhodnutí.

Ljova Já si tu sedím a dívám se na vás. Já ve své upnuté vestě.

Bobbo Obecenstvo se může zbláznit, když žongluje se svými

deseti kruhy, a ředitel to ví a proto si mě zavolał.

Ljova Mně se ale zdá, že s vámi podle toho nejednal, rozhodně ne lépe než se mnou.

Bobbo Jen vyčkejte času! To se jen tak snaží držet artistu při zemi, tak se stlačuje gáže. To nic neznamenaló. Rozumíte?

Ljova Ano.

Bobbo Lidé se mohou zbláznit ne proto, že vidí, jak kolem mých údů víří devět nebo deset nebo jedenáct kruhů, ale protože cítí, že je tu překonán přírodní zákon, jemuž je krom těchto triumfálních vteřin všechno podřízeno. To jim přináší ten pocit štěstí. Chápete?

Ljova Ano, snažím se.

Bobbo Vrcholem je míček, který stoupá vzhůru. Tady, tenhle malý míček. Podívejte se! S tímhle míčkem... chytejte!

Ljova (mine hozený míček, v rozpacích) Ó - s tím jsem nepočítal! Kam se zakutálel?

Bobbo Mám ještě jeden. - Modrý.

Ljova Ne, ne, neházejte ho po mně, ať se neztrapním podruhé.

Bobbo Tenhle nenápadný míček stačí kouzelníku Bobbovi, aby předvedl to, co je zhola nepravděpodobné. Míček stoupá, jakoby tažen šňůrkou, po mém těle vzhůru, nepadá, stoupá! Stoupá od špičky nohy po lýtku, přes koleno až k hrudi a po krku, aby mi nakonec zůstal ležet na hlavě.

Ljova To je nemožné.

Bobbo Mohu vám to ukázat.

Ljova Ó ano, budete-li tak laskav a předvedete jen pro mne malé představení.

(Hlas ředitele za dveřmi) Nerušit! Jsem zaneprázdněn!

(Prudce otevře dveře)

Bobbo Kdy mohu počítat - ?

Ředitel Teď ne! Teď ne.

Bobbo (odejde)

7

Ljova, Ředitel

Ředitel (po chvíli) Já jsem dobrák od kosti. Ne? Byl byste mě jinak jen tak jednoduše oslovil? V tom spatřuji přímo důkaz svého dobráctví.

Ljova Já myslel... doufal jsem, že byste mě snad mohl pomoci se v téhle zemi uchytit.

Ředitel Mírumilovný, téměř pokorný, pořád ten starý pacifista, skrznaskrz. Nastavím vám i levou tvář. Ano? (Nastaví Ljovoji tvář)

Ljova Já vám věřím.

Ředitel (opět vztekle) Jak jsem se moh' nechat tak vyprovokovat!

Ljova Já vám rozumím, pane řediteli!

Ředitel (zmateně) Vy mi rozumíte? Co to má znamenat?

Ljova Viděl jste mě tu tak sedět, ten pohled na mne jste nemohl vydržet. Musím se nechat oholit.

Ředitel Proč?

Ljova Myslel jsem si, že ctitel mého otce podá synu v jeho neblahém postavení pomocnou ruku. Vy ho ale nenávidíte!

Ředitel (zaraženě) Tak?

Ljova Je to samozřejmě moje chyba! Uplynulo tolik času od

vašeho tehdejšího blouznivého odchodu, to jsem měl vzít v úvahu! Čas lidi svádí dohromady, rozhání je, rozevře je po všech kontinentech, nechává je padnout tu i onde, po jednom, samotné. - Měl jsem si oholit vous, nebylo by mi činilo žádné potíže odstranit břitvou tenhle obtížný porost. Byl bych to učinil s požitkem - já toho starého taky nenávidím!

Ředitel (výsměšně) To jsi narazil na nepravého - tak tedy rychle pryč s plnovousem, pryč se starým Tolstým.

Ljova Neměl jsem ho nikdy rád.

Ředitel Smolaři! Na nepravého jsi narazil!

Ljova On mě taky neměl rád. V tomhle bodě byl v právu. Kdybych vám vyprávěl jak jsem žil - byl v právu, byl v právu, musel mě zavrhnout! Všechno, co jsem dělal, se mu muselo přičít. A když na to teď vzpomínám - všechno jsem přece dělal, jen abych ho dráždil! Dokonce jsem napsal jeden román, "Houslovou sonátu" - jen si to představte! Každý v tom viděl útok proti němu a jeho pokrytecké "Kreuzerově sonátě". Napsal jsem ten román, jsem ale velice špatný spisovatel, přímo mizerný! Naprosto neschopný spisovatel! Tak tak, že se mi daří seřadit za sebou slůvka - mizerně! Kdybyste měl trpělivost, dva výtisky "Houslové sonáty" jsem zachránil, schraňuji je ve svém kufru a rád vám jeden poskytnu s vlastnoručním věnováním! Jak to bylo pro něho nepříjemné, jaká trapnost pro největšího básníka na světě!

Ředitel Díky, díky, tu knihu nepotřebuju.

Ljova Ve všem jsme se lišili. On se vydával za sedláka, já za dandyho. On zásadně v selské rubašce, já vždy

elegantně oblečený. To vidíte ještě i teď, i když můj oděv už není tak docela tiptop. Ale hodí se ke mně, odpovídá mému stylu, není-liž pravda, pane řediteli? Řekněte přece! To je vidět na mé chůzi, jak se dovedu nonchalantně pohybovat. A konverzovat! I s pány, ale hlavně s dámami, ctitel žen! Samozřejmě samé hloupé husičky, co mají v hlavě piliny - dovedete si to představit.

Ředitel Ne.

Ljova Víno, ženy, zpěv. - A ještě bůhvíjakého zaměření. Ó, jak to můj otec nenáviděl. Zahálka byla pro něho něco hrozného. (Uhasí cigaretu po třech tazích o kovový psací stůl)

Ředitel Co to děláte?

Ljova Jen tři tahy, to je můj starý zvyk.

Ředitel Ale ten stůl není váš !

Ljova Ach, promiňte! - Já myslel, že je jen plechový -

Ředitel Je kovový.

Ljova Velice moderní, velice moderní! My balíci z ruských stepí! (Směje se) To se jen tak říká, nic to neznamena. V salonech, tam byl jiný život! Hosté, krásné ženy, slavnosti a všelijaké blázniviny, excentrické aranžmá, o půlnoci se přinesla velká klec, v ní se krčí nahá osoba. Ptáček, který pípá! Píp, píp! Nestojí za řeč, patří k personálu... všichni ji známe, neřestná malá potvůrka. Já jí dokonce nabídl sňatek, když jsem měl v hlavě. Chtěl jsem klec otevřít, a všichni se váleli smíchy! A to probuzení ráno! Ó, slunce opět vychází, a člověk tomu nechce uvěřit, že by slunce mohlo opět

vyjít! Ach ta kocovina! Bylo to strašné, k zbláznění!

Ředitel Tyhle doby jsou pryč.

Ljova Jak on si všechno hnusil! A ty hříšné, koketní ženy! Všechno zkazí, muže zničí, udělají z něho zvíře. Chudák moje matka se musela stydět za každé nové těhotenství, za které vděčila tomu starému kozlovi! Ničilo obraz asketického života, ve který měli věřit jeho vyznavači. Pokrytec! Už byl přes sedmdesát, když jí ještě přivedl do jiného stavu. Víte vůbec, co ze strachu a hrůzy dělala, moje ubohá, nešťastná, jeho ctiteli - lidmi jako vy - opovrhovaná, osočovaná matka? Vylezla na prádelník a skákala z něho dolů, třikrát, desetkrát, znovu a znovu, aby potratila! Nikdo se neměl dovědět, že ten svatý muž stále ještě nemohl potlačit pohlavní pud.

Ředitel Moc mluvíte, hrabě, to se mi nelíbí.

Ljova Znelíbit bych se vám samozřejmě nechtěl.

Ředitel Přišel jste na to, že jsem na' tou starou věcí zlomil hůl, a vy teď na to jdete zhurta, nemůžete nalézt dost silná slova, abyste starce zesměšnil.

Ljova Já myslel, že jsme jednoho a téhož mínění.

Ředitel Jste oportunista! Předtím jste chtěl těžit z mé staré oddanosti a úcty k němu. Každý prostředek je vám dobrý.

Ljova No, mé názory na lidi a věci jsou dostatečně pevné. Ale je mi taky v současné situaci jasné, že se musím přizpůsobit.

Ředitel Oportunista.

Ljova Ano, to jsem, klidně mi tak říkejte. Chcete to morálně odsoudit, dát do souvislosti s mým charakterem. Nazvěte to přizpůsobením, a je to přírodní zákon. Rostlina

se křiví a ohýbá a obrací k světlu, velice komplikovaným způsobem uhýbá stínu. Ve svých lenošivých chvílích jsem tak trochu experimentoval v oboru biologie, i když jsem se vlastně ani v nejmenším nezajímal o přírodovědu. V mém otcovském domě to bylo jiné. Tam se chodilo po zahradě a po lukách, vzdávala se chvála semenům, květům a plodům. Já ale pěstoval pár rostlin v květináčích za oknem, jen abych je trápil. Chtěly za světlem, šup s nimi do tmy! Bránil jsem růstu čerstvých, křehkých výhonků, tu kaménkem, tu kouskem dřeva. Pozoroval jsem, jak se navzdory všemu prosadily a našly si cestu, a i když se přitom pokřivily a znetvořily, přesto žily dál.

Ředitel Pitomost! Pitomost!

Ljova Krásné květiny, jaké měly ostatní bohatí lidé, já ve svém bytě nikdy neměl. Všechno jen křivé a znetvořené a mrzácké! Skvělé, ne? (Přepjatě se směje)

Ředitel (nevrle) Přestaňte s tím smíchem.

Ljova Proč bych se tomu neměl smát?

Ředitel Smát se můžete, ale ne v mé přítomnosti.

Ljova Já se schválně smál trochu déle. Myslel jsem si, že když svůj smích protáhnu, přimějí vás, abyste se smál se mnou. Ale to jsem, jak vidím, odhadl špatně.

Ředitel Ovšem.

Ljova Důslednost vymírá. Je to chybný směr vývoje, svého druhu zmatení mysli. Pokrytectví a oportunistus, lícoměrnost a úskočnost, to jsou vlastnosti, které člověk musí získat, aby obstál, všechno ostatní vede k vraždě a ke smrti, to je přece známé. - Já umím všechno. Jsem

veselá kopa, i když vám tak momentálně nepřipadám – dovedl jsem bavit celé velké společnosti. Mohl bych u vás ohlašovat jednotlivá čísla, abych si vydělal pár šupů, plnovous tak jako tak sundám – to bude zaručeně komické! – On v ničem neustupoval. Každému řekl své mínění, přímo a bez servítků. Kam to, prosím vás, může vést?!

Ředitel Kdo?

Ljova On, on, on! Mluvím přece neustále o svém otci! Ten strach, jaký měl před smrtí! To u nás existovala taková rodinná hra: Kdo se bojí umřít? Je třeba si uvědomit, že jsme byly děti! Co je smrt? Každý se hlásí.

Ředitel Proč mi to zrovna teď povídáte?

Ljova Já nevím, jen mě to právě napadlo, docela maně. Mluvil jsem vlastně o jeho nezdvořilosti. Víte, co jednou řekl Čechovovi? Byl jsem u toho, když řekl: Vy přece víte, co si myslím o Shakespearovi, ale vaše hry jsou ještě horší.

Ředitel Kdo je to Českov?

Ljova Ach, promiňte.

Ředitel Co je tu k prominutí?

Ljova No, nechci vás uvádět do rozpaků jmény, která pro vás nic neznamenaají.

Ředitel Shakespeare nebo Českov, či jak se jmenuje...

Ljova To nic, to nic! Mnozí jeho stoupenci byli zcela ne- vzdělaní, dokonce ani neuměli psát, to jemu, který měl dalekosáhlé vzdělání, vůbec nevadilo. – Vy jste přece spíš člověk, který se umí v životě ohánět.

Ředitel Dá se tak říci.

Ljova Ano. To pak není vzdělání tak důležité. Jména básníků a jejich děl - slova do větru! Nic neznamenají. Čechov - co je to za jméno? Přejde na přetřes na burze? Uvedl v život výnosné varieté, za které lidé stojí frontu? Vynalezl lék proti bolesti? Patentní dráty do kola? Záleží na praktických věcech. Ne na kultuře.

Ředitel Správně.

Ljova Toho jste vy přesvědčivým důkazem.

Ředitel Chtěl bych vám povědět, co váš otec, velký Tolstoj, pro mne znamenal: Nastavit tvář, ano, to jsem dělal. Žít bez nároků - to jsem poznal, byli jsme chudí jak kostelní myši a zůstali tak i v Americe, mnoho let. Všechno si vyrábět sám vlastníma rukama, sám si šít boty, péci chléb - všechno to jsem dělal, po dlouhá léta. Nosil jsem špatné boty, nohy jsem si odřel do krve, tak špatným ševcem jsem byl. Dvacet let mi trvalo, než jsem pochopil, kdo měl vinu na mých zmrzačených nohách: ten stařec! Teprv pak mi došlo, že mám chuť ~~se~~^{se} rvát ~~se~~ se životem, že umím líp pracovat s penězi než špatně šít boty. Od té doby ho nenávidím, a od té doby jsem úspěšným člověkem.

Ljova (vstane) To jste!

Ředitel Zůstaňte sedět.

Ljova Vládnete malému, blýskavému imperiu, a já tu stojím se svým kufrem, je v něm vše, co mám.

Ředitel Lodní lístek a dvacet rublů. - Něco jste snad přece zachránil z bohatství hrabat Tolstých.

Ljova Nic.

Ředitel Žádné zahraniční konto?

- Ljova Nic.
- Ředitel Žádná autorská práva?
- Ljova Nic.
- Ředitel Žádné dávné vztahy k zahraničním ctitelům toho velkého myslitele?
- Ljova Doufal jsem například získat malou podporu od vás.
- Ředitel Bylo přece možné revoluci předvídat! Mohl jste včas převést majetek do ciziny! Kromě toho museli přece bolševici starce oslavovat a jeho rodinu vzít pod ochranu! Svými nesmyslnými, bláznivými názory byl přece přímo zvěstovatelem převratu!
- Ljova (ve velkém rozčilení) Já vám ukážu, co mám! Tady, otevřu kufr, podívejte se! – Ani zámek už není v pořádku, jen díky provazu drží kufr ještě pohromadě.
- Ředitel Nechci nic vidět.
- Ljova Šálek... a podšálek... nůž... cestovní necesér... špinavý ručník... spodní prádlo...(Vyhazuje věci z kufru)
- Ředitel Nechte toho!
- Ljova Ani druhý pár bot nemám!
- Ředitel Nechci nic vidět! (Náhle se zájmem) Copak je tohle?
(Ukáže na zmačkanou košili)
- Ljova Všechno jsem naházel do kufru v noci, abych využil poslední příležitost k útěku.
- Ředitel Co to je?
- Ljova Ach ano, rubaška.
- Ředitel Něco takového nosil on, ne vy.
- Ljova Ne, já ne! Maškaráda! Chtěl vypadat jako sedlák.
V rubašce na poli... za pluhem... Ty fotografie oběhly celý svět: Hrabě Tolstoj kráčí za pluhem!

Ředitel (zdvihne rubašku do výše) On si přibalil do kufru rubašku!

Ljova (pokračuje ve vybalování) Tady - průvodce po Severní Americe ve franštině, naštěstí jsem ho ještě v poslední chvíli popadl. Kdo ho založil do knihovny? Nikdo z nás neměl v úmyslu jet do Severní Ameriky. Teď mi může být užitečný.

Ředitel Poslyšte, řekněte, proč jste s sebou vláčel rubašku?

Ljova Nevím. - Člověk něco vidí a popadne to a na nic přitom nemyslí. A na důležité věci si nevzpomene. Plechovka s jemným italským pudrem... Proč jsem zabalil těch pár kostek cukru? Vylovených z cukřenky, zabalených do ubrousku a strčených do kufru - tady, podívejte se! To je přece taky úplně nesmyslné! - A proč rubašku - to nevím.

Ředitel No, no, no, nějaký důvod tu snad byl, vy filuto!

Ljova Jak mě ponižujete! Proč to děláte? Vy mi kontrolujete, co mám u sebe, jako bych byl nějaký lump s pašovaným zbožím! Kladete mi otázky jako nějaký inkvizitor. Obsah mého kufru je má soukromá věc, do toho vám nic není.

Ředitel Vy sám jste ho přece vybalil.

Ljova Já? Já? Já že to udělal? Já přece ne! Nejsem zvyklý, aby se se mnou takhle zacházelo! Aby se někdo hrabal v tom posledním, co mi zbylo! A hládl mi inkvizitorské otázky! Výsměšným tónem! Proč že jsem si něco vzal s sebou? Podšálek proto, abych si na něj postavil šálek! Ovšem, podšálek je zbytečný, přesto jsem ho vzal! Nemůžete mi upřít právo vzít si ho, když už tak dost hluboko vezím v neštěstí a chudobě, a vy, a vy -

Ředitel Proč tu tedy pořád ještě sedíte?

Ljova (vyveden z konceptu) Zemská přitažlivost.
(Mlčení)

Ředitel Já bych měl jeden nápad! (volá) Voloďo!

Voloďa (vstoupí)

Ředitel Přines mi ty břízy z Tance elfů!

Voloďa (odejde)

Ředitel Máte štěstí, milý hrabě, že ředitel dostal nápad. Jinak bych nevěděl, co si s vámi počít. Jsem na sebe doslova hrdý, pane hrabě! Koho nic nenapadá, ten to v kapitalismu nikam nedotáhne!

Ljova Myslím, že půjdu. Rozhodl jsem se odejít. (Hází věci do kufru a chce odejít).

Ředitel Stát! Tady zůstanete. (Surově ho popadne a vtlačí do židle) Já si vás podržím, abyste nemohl vstát. (Třese jím) Ten zlý, starý skřet, ten ješitný, falešný prorok, prolhaný mravokárce, který mi ukradl dvacet let života, mě vehnal do falešných výčitek svědomí, do falešné pokory! Svými pomatenými poučkami a předpisy mě držel v chudobě a nevědomosti! - Držím vás pevně, neutečete mi! Nemohu se na vás vynadívát, abych se netěšil z toho, že jsem ho překonal! Zvítězil nad ním! Tady sedíte a ztělesňujete mi ho! Děkuji vám!

Ljova Ale já jsem přece, jak víte, sám zcela opačně...

Ředitel A my z toho taky něco vytěžíme! Konečně nám ten strašák přinese užitek!

Ljova Já vás prosím! Jak to míníte?

Ředitel Publikum! Publikum! Platící obecenstvo! Vy ho obecenstvu zahrajete.

Ljova Já? Proboha ne!

Ředitel O "hraní" nepůjde, žádný strach! Budete prostě sedět u velkého psacího stolu a vypadat jako on! To je všechno. A ty jsi dokonce jeho vlastní syn. Plnovous se nabarví a napudruje, aby byl prokvetlý, a všechno bude jaksepatří. Snad jednu, dvě věty kvůli hlasu, i když lidi tady jeho zvuk neznají, ten nepříjemný, trochu plechový zvuk. Krátký proslov k mládeži - anebo raději mlč! Mlč! Mlč! Mlč! Sedíš na lavičce, vedle dvě břízy, nebo hned celý březový lesík jako pozadí! (volá) Volodo! (Ljovovi, kterého si znovu přidržel) Ty seď! To tu sedí on, ten velký světec!

Ljova Nechte mě, prosím vás! Působíte mi bolest!

Ředitel Ano, třesu tebou a štípu tě! A nejradši bych ti zlámal všechny kosti, sotva se ovládám!

Ljova Pane řediteli, nechte mě přece... já přece nejsem... nenávidím svého otce zrovna tak jako vy!

Ředitel Břízy! Rusko! Volodo!

(Voloda vleče dovnitř břízy a rozestavuje je.

Ředitel Ano, tak je to dobré. Ne pravidelně. Jako v přírodě. Březový lesík v Jasné Poljaně! Sluneční záře. Hodíme na to teplé, žluté světlo! - Co tomu říkáš, Volodo? Teď snad můžeš ústa konečně zas otevřít a říci: Bravo, pane řediteli! Teď, když dáme do večerního programu velkého Tolstého jako by mu z oka vypadl a nad něj napíšeme: Největší dosud žijící spisovatel na světě!

Ljova Ne, ne, to nejde!

Ředitel Nebo spíš: To byl on, když ještě žil. To lidi pochopí. A ne dost na tom: "Největší morální osobnost našeho století".

Ljova Ne, to nemohu! Já nechci!

Ředitel Slyšel jsem dobře? On to nemůže udělat, on nechce?

Ljova Nechci.

Ředitel Vy tomu nápadu nevěříte? Co?

Ljova Pane řediteli...

Ředitel Vy si myslíte, že obecenstvo nezabere?

Ljova Já něco takového hrát nemohu.

Ředitel Tak?

Ljova Ano, a prosil bych vás...

Ředitel Ach ano, já rozumím. Vám je proti myslí, aby se lidi obdivovali tomu velkému starci, představovanému vaší nehodnou osobou. Tak je to, pane hrabě! Vy chcete mou finanční podporu získat gratis, aniž byste za to vykonal malou službičku! Rozumím! A já vám říkám, že nestrčím své těžce vydělané peníze do kapsy nějakému zhýčkanému, línému ruskému aristokratovi! Tady se tvrdě pracuje, pane hrabě! Tady neexistují žádné feudální prebendy a výsady!

Ljova Přidělte mi pro živého boha jednoduchou práci, kterou mohu vykonat vlastníma rukama! Jen to, co tu ode mne vyžadujete, dělat nemohu.

Ředitel Zmizte! Ztraťte se z tohoto nádherného březového lesíku, z této nádherné ruské krajiny, kterou tu Voloďa vyčaroval! Pryč s vámi! A sbalte si taky ten svůj starý kufr a zmizte mi z očí. (Popadne Ljovu i jeho kufr a vyvede ho za dveře) Najdeme někoho jiného pro to tolstojovské číslo! Když nechcete vy!

Ředitel, Voloďa.

Ředitel Teď jsme ho vyhodili, teď budeme mít od něho pokoj! Vidím ti na očích, že bys mě chtěl nejradši zardousit těmi svými velkými, hrubými prackami! Máš v hlavě raubířské myšlenky, Voloďo! Ty je ale nesmíš mít, dokud ještě pořád věříš v toho starého šedivce! I na odpadlíky a kšeftaře jako jsem já musíš být laskavý! Přitom se zalykáš zlostí a zklamáním, které v sobě dvacet let nosíš, aniž bys promluvil jediné slůvko. Jsi hlupák, Voloďo...primitiv... už bys neuměl promluvit, i kdybys chtěl! Svou mateřštinu jsi za ta léta zapomněl a řeč, kterou se mluví tady, ses nenaučil. Byl jsi příliš hloupý! Co zbývá? Pár pazvuků, tupé sténání, jako hovado. - Zkus mi položit ruce na krk, uvidíme, jestli umíš přitlačit! - (Vezme Voloďovu ruku, pak druhou, a položí si obě kolem krku) Ani jedním prstem nejsi schopen pohnout, to cítím! Hlupáku, ty jeden ruský pařeze! Ostatně ruský pařez je pořád lepší než americký. V té své ubohé makovici sis už myslel, že je to stařec sám, který se vrátil, že snad vstal z mrtvých, ta tvá modla, a já jsem ho chytil za límec a vyhodil ze dveří! Ale já ti říkám, že neodešel, je ještě tu! Sedí za dveřmi a dokonce si už oblékl rubašku a napudroval si vousy. Nemá totiž jinou možnost, a to ví naprosto přesně. - Nevěříš mi? Tak mě pušť, Voloďo! Otevřu dveře a uvidíš. (Jde ke dveřím a otevře)

9

Za dveřmi stojí, připraven k výstupu, Ljova. Nebo je to velký, starý Tolstoj sám? Ve své hrůzné úzkosti před smrtí a pekelným trestem nosí v sobě tajně utkvělou myšlenku, že by mohl být biologickou výjimkou lidstva, že Kristus, ten veliký léčitel, od něho jediného ze všeho lidstva odvrátí úděl smrtelnosti. Tady stojí ten vyschlý, osmdesátiletý kmet, zkroušený a osamělý, ve své obnošené selské rubašce. Jeho stářím sehnutá postava působí, jako by byla už už připravena ke skoku; a tu vhopká svižně doprostřed manéže, kde mu tleská vstříc na tisíc diváků, namačkaných jeden na druhého. Tu usedne na lavičku před pozadím naaranžovaných bříz a dívá se v sebevědomé skromnosti do davu. Ví všechno, svýma starýma očima vidí do všech tajemství života, všechno, co život přináší zachytil už dříve ve svých knihách, pojal do sebe všechny omyly a marnosti, všechny zločiny a všechna dobrodiní, všechny touhy a veškeré zoufalství, a sám to všechno prožil. Vše je teď v něm: Zná všechny rozpory, které v lidech existují, po celý svůj dlouhý život se je vždycky marně a přesto nezmýleně pokoušel ve své vlastní osobě překlenout, myšlení a jednání mělo být totožné. Co vytváří jeho velikost? Lidé se na něho dívají a on jim dává naději: Dokud je tady, on, který je všechny zná, nejsou ponecháni sami sobě. Teď tu sedí na lavičce. Je tichý, docela tichý.

Ředitel (po dlouhém mlčení) Jaký to pohled, můj Bože!... Slyším, jak se ve vzduchu chvěje nějaký zvuk... Je to zvon nebo lidský hlas?... Volodě, jsi to ty? Jsi to ty, kdo zpívá? Vidím přec, jak otvíráš tu svou černou, bezzubou tlamu.

Do ticha pronikne zvuk jakoby temně znějícího zvonu. Je to však lidský hlas, hlas Volodi. Zpívá, ano, on zpívá, jako zpíval tenkrát, když jim stařec žehnal na cestu do Nového světa.

Ljova (mumlá si něco po celou dobu, lze rozumět jen jednotlivým slovům) Mýlíte se, jako všichni ti lidé, co za ním přišli, ti vlasatí nihilisté, ti odpírači vojenské služby, kteří se kvůli němu nechali zavřít, ti nepřátelé církve se svým křesťanstvím bez církve, ti asketi a vegetariáni, sociální reformátoři - podváděl je všechny, když ho takhle viděli sedět a on s nimi mluvil... Měl vždycky sklon k něčemu extravagantnímu, už v mládí, říká se. Chtěl, aby se o něm mluvilo, chtěl vzbuzovat pohoršení... šokovat lidi... Nic než póza a provokace.

Ředitel (vztekle) Držte hubu!

Ljova Prosím, už mlčím, přejete-li si to.

Bobbo (vstrčí hlavu do dveří) Pane řediteli, už bylo delší dobu takové ticho, proto bych se rád optal, má-li smysl, abych ještě déle čekal.

Ředitel (křičí na Bobba) Je tu takové ticho! Je tu takové ticho!

Bobbo (se rychle stáhne zpět)

Ljova (po pauze, opatrně, tiše) Promiňte, prosím... jestli si smím dovolit poznámku -

Ředitel (mávně neurčitě rukou)

Ljova Nevím, jak si mám vaši odpověď vysvětlit, znamená povzbuzení nebo odmítnutí?

Ředitel (učiní stejný pohyb)

Ljova Smím si dovolit poznámku, že vidím, že pláčete?

Ředitel Tak.

Ljova Nerad bych, abych se musel obávat, že moje nepodstatná osoba vám způsobila zármutek.

Ředitel Kdo jste?

Ljova (vstane a ustrašeně se uklání) Tolstoj...jenomže pouze syn...Ljova...

Ředitel (prudce) Zůstaňte sedět, člověče!

Ljova Přejete-li si to. (Opět si sedne)

Ředitel Ten obraz musí být zachován!

Ljova Snad se vám vybavily nedobré, vaši mysl drásající vzpomínky, to je mi nemilé...

Ředitel Já pláču... ale ne kvůli tobě, to si nenamlouvej, ty ubožáku! Myslel jsem na svá promarněná léta... jak jsem se tu denně rval urputně o život... o peníze... o pronájem místa, o plakáty, o nový stan, o pojištění proti pohromám... sháně' auta, navazoval smlouvy, hrabal peníze, zvětšoval... sjednával turné, bojoval s konkurencí... na svůj nicotný život jsem myslel, proto ty slzy v očích.

Ljova Ale vy jste přece říkal... pokud jsem vám špatně nerozuměl... že naopak...

Ředitel Drž hubu! Tohle duševní rozpoložení člověk občas potřebuje. A právě ti snaživci, takoví jako já. - A já ti říkám: Jestliže pláču já, budou plakat i druzí. - A řeknu ti ještě něco: Tyhle slzy mají cenu zlata. Za ně lidi zaplatí, ty jim stojí za tři dolary padesát i za víc.

Ljova Snažím se opravdu vám porozumět -

Ředitel Vzdej to, vzdej to. Nezáleží na tom, jestli ty rozumíš nebo ne, na tobě vůbec nezáleží, ty zbytečný člověče,

neužitečný aristokrate. Teď jdi pryč, zmiz, jenom mě zdržuješ!

Ljova Pane řediteli...

Ředitel Jdi, jdi, jdi! (Tlačí ho ven, zabouchne dveře. Křičí za ním) A pošlete mi hotelový účet, jste angažován! Číslo je přijato!

(Voloďa vynáší mlčky jednu po druhé břízy.

Nakonec zůstane ředitel sám.

10

(Dveře se opatrně otevřou. Bobbo nahlédne dovnitř.)

Bobbo Jste sám?

Ředitel (se probere z hlubokého snu) Kdo jste? Co umíte?

Tma.

Tankred Dorst: Co dělat
(Was sollen wir tun)
(Spolupráce Ursula Ehlerová)
Variace na téma Lva Nikolajeviče Tolstého

Z němčiny přeložil Vladimír Tomeš

- I. Bůh pod javorem (neutrální prostor - 1 m.)
- II. Pootevřené dveře (různé místnosti, dveře - 5 m., 5.ž., kompars)
- III. Akrobati (zákulisí cirkus - 3 m.)

V monologickém prologu vypráví mladý spisovatel - z textu vysvětluje, že jde o Maxima Gorkého - o svém setkání s Tolstým a hovoří o tom, v čem spatřuje Tolstého velikost.

Hra "Pootevřené dveře" je dějově samostatná a Dorst v ní použil prvky nedokončené a posmrtně vydané Tolstého hry "A světlo svítí ve tmě" (I svet vo t me svetit). Jeho zpracování je však zcela osobité. Hra se odehrává na statku hraběte Sarynceva, jehož postoje k životu jsou podobné těm, které hlásal Lev Tolstoj. Chtěl by nejraději rozdat veškerý majetek a žít co nejskromněji, což samozřejmě naráží na odpor rodiny, jeho manželky i dětí. Na konflikty, které z toho na statku vznikají, nahlíží pootevřenými dveřmi sbor statkářových vyznavačů. Když chce Saryncev utéci od rodiny s tulákem, kterého živil u stolu, jeho záměr skončí na rozdíl od činu skutečného Lva Tolstého fiaskem.

Aktovka "Akrobati" má reálné pozadí. Jeden ze synů Tolstého se po revoluci uchýlil v Americe a díky své podobě s otcem vydělával peníze v Hollywoodu. V Dorstově hře Ljova, ačkoliv je opakem svého otce a nenávidí jeho ideje, paradoxně nakonec vystupuje mezi akrobaty a cvičenými zvířaty v živém obraze - jak bylo rovněž v amerických cirkusech běžné - jako "největší spisovatel světa". Majitel cirkusu, který původně odešel s duchoborci z Ruska do Ameriky, aby pod vlivem Tolstého začal nový život, zbohatl teprve, až jeho ideje odhodil. Přesto chce na jejich propagování dále vydělávat. Hra ale vyznívá tak, že i on kdesi vespod cítí, že by bylo lze žít jinak, než se jen věčně honit za penězi.

Aktovku "Akrobati" uvedl Český rozhlas v roce 1998 v úpravě a režii překladatele.

Handwritten notes:
neml...
Akrobati